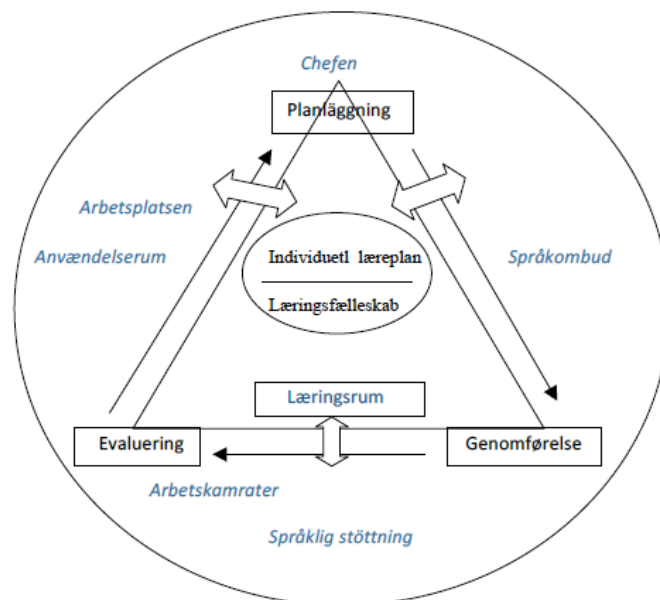

Utvärdering av utbildningen inom SpråkSam

Rapport

Utvärderare:
Ingrid Skeppstedt

Stockholm den 28 mars år 2011

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Förord.....	4
Ur SpråkSams projektbeskrivning.....	5
Metod- och analysmodell för utvärdering av utbildningen inom projektet SpråkSam ..	6
Fas A: Förutsättningar och ingångsdata	9
Utbildningen inom SpråkSam hösten 2009.....	9
Deltagare och grupper.....	9
Utbildningsanordnare och lärarresurser.....	9
Sammanfattning och kommentarer.....	10
Arbetsplatsen som utbildningsmiljö och praktiska förutsättningar för utbildningen	10
Arbetsplatserna.....	10
Undervisningslokaler.....	11
Mottagandet på och samarbetet med arbetsplatserna.....	12
Mötet med deltagarna.....	13
Gruppers språkliga nivå	14
Sammanfattning och kommentarer	14
Kartläggning av deltagarnas bakgrund och ingångskunskaper	15
Kartläggningens syfte och innehåll.....	15
Deltagarnas bakgrund	16
Självskattning och lärarbedömning av deltagarna utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet.....	18
Sammanfattning och kommentarer	23
Individuella studieplaner.....	24
Sammanfattning och kommentarer	25
Inventering av texter, skrivsituationer och samtalssituationer på arbetsplatsen	25
Sammanfattning och kommentarer	25
Fas B och C: Process och resultat i relation till projektets mål	26
Utbildningen inom SpråkSam hösten 2010.....	26
Arbetsplatser	26
Antal deltagare, grupper och lärare.....	26
Närvaro.....	27
Sammanfattning och kommentarer	27
Mål på individnivå.....	29
Individuella studieplaner	29
Sammanfattning och kommentarer	30
Bedömningar av deltagarnas språkliga kompetens med hjälp av Europarådets referensnivåer för språklig färdighet.....	30
Sammanfattning och kommentarer	37
Genomförda kurser	38
Sammanfattning och kommentarer	38
Lärarnas bedömning av deltagarnas språkliga och yrkesmässiga framsteg	39
Sammanfattning och kommentarer	41

Utvärderingsträffar, enkäter	42
Utvärderingsträff, lärare	42
Deltagarenkäter	43
Utvärderingsträffar, deltagare	45
Chefsenkät.....	46
Sammanfattning och kommentarer	47
Måluppfyllelse	47
Mål på organisationsnivå	49
Arbetsplatsen som utbildningsmiljö samt praktiska förutsättningar för utbildningen.	49
Samarbete mellan arbetsplatsen, lärarna och skolledarna	50
Samarbetet mellan arbetsplatserna och lärarna	50
Samarbetet mellan arbetsplatserna och skolledarna	50
Samarbetet mellan lärare och skolledare	51
Samverkansformer mellan svenska som andraspråk och Omvårdnadsprogrammet.....	51
Sammanfattning och kommentarer	52
Måluppfyllelse	52
Pedagogiska mål.....	53
Arbetsplatsintegrerad och språkutvecklande utbildning	53
Samarabete och arbetsformer.....	53
Arbetsätt och metoder.....	54
Sammanfattning och kommentarer	56
Handledning, nätverksträffar och studieresa till Danmark	56
Handledning	56
Stöd och kompetensutveckling för lärare.....	56
Sammanfattning och kommentarer	57
Måluppfyllelse	58
Reflektioner, slutsatser och förslag	59
Inledning.....	59
Utbildningsdelen i projektet SpråkSam	61
Kurser eller individens och verksamhetens behov?	61
Motivation	62
Gruppstorlek.....	62
Utbildningsmiljön	62
Arbetsplatsintegrerade och språkutvecklande modeller	63
Resultaten – har målen uppnåtts?	64
Språkutvecklande arbetsplats	64
Referenser	66
Bilagor	67

Inledning

Följande rapport är en utförlig redovisning av utvärderingen av utbildningen inom SpråkSam. Det finns också en sammanfattning av utvärderingen på Språksam webbsida: *Utvärdering av utbildningen inom Språksam. Sammanfattning* www.aldrecentrum.se/Utbildning1/SprakSam/¹.

Bilden på framsidan är tänkt att illustrera utbildningen inom SpråkSam. Inspiration och ursprungsbild kommer från *På vej med Språket – arbejde, livshistorie och sproglæring*, Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration, Danmark (se s. 59-65).

Förord

I egenskap av utvärderare har jag följt utbildningen inom projektet SpråkSam under nästan två år. Det har varit ett stort men spännande och givande uppdrag. Jag har träffat många engagerade och hårt arbetande lärare och deltagare. Trots att jag säkert många gånger har ställt besvärliga frågor, begärt in många olika uppgifter och bedömningar har alla (eller i alla fall nästan alla) svarat, skickat in eller på annat sätt förmedlat den efterfrågade informationen. Utan er hjälp hade inte utvärderingen kunnat genomföras. Jag vill därför rikta ett varmt tack till alla som jag har haft kontakt med.

Sammanfattningen är granskad av projektledningen. Skulle det finnas några sakfel är ansvaret helt och hållet mitt.

Stockholm 28 mars 2011

Ingrid Skeppstedt
Utvärderare

---

¹ Vissa delar förekommer i både Rapporten och Sammanfattningen; *Ur SpråkSams projektbeskrivning, Metod- och analysmodell för utvärdering av utbildningen inom projektet SpråkSam*, samt *Reflektioner, slutsatser och förslag*.

Ur SpråkSams projektbeskrivning

Rapporten inleds med ett par citat ur SpråkSams projektbeskrivning.

Bakgrund

SpråkSams projektidé har växt fram ur erfarenheter från arbete med kompetensutveckling inom äldreomsorg och omsorg om personer med funktionsnedsättningar i Stockholms län. En gemensam erfarenhet i de olika satsningarna var att många anställda inte kunde ta del i kompetensutvecklingen på grund av bristande kunskaper i svenska. Det fanns behov av att utveckla nya metoder och synsätt (Ur Slutrapport förprojektering 2009).

Projektet SpråkSam

SpråkSamprojektet utgår från tanken att språk lärs in i ett socialt sammanhang. Både den som behärskar språket och den som lär sig måste vara aktiva.

Syftet med projektet SpråkSam är att utveckla och förändra synen på hur man kan arbeta språkutvecklande både inom arbetslivet och i utbildningssammanhang.

Cirka 300 vårdbiträden och undersköterskor får, inom ramen för SpråkSam, språk- och vårdutbildning på arbetsplatserna under arbetstid, en halv dag i veckan. Utbildningen ges av språk- och vårdlärare från kommunernas vuxenutbildning och sfi. Unikt för SpråkSam är att hela arbetsplatsen – även arbetskamrater och chefer – engageras. En central tanke är att språkutveckling och språkinläring ska bli en del av den vardagliga verksamheten på arbetsplatserna.

På varje arbetsplats utbildas minst två så kallade språkombud. Deras uppgift är att vara stöd för personer som deltar i språkutbildningen och att hjälpa andra anställda med språkfrågor i stort och smått. Lärare, språkombud och chefer ges utbildning och handledning kring språkrelaterade teman. De deltar i nätverk för att diskutera och utbyta erfarenheter. Grupphandledning ges för hela arbetsgrupper ute på arbetsplatserna. Föreläsare inbjuds till nätverken och utbildningsträffarna för att fortbilda, orientera och entusiasmera kring frågor som rör språkutveckling (Ur projektet SpråkSams beskrivning 2009²).

---

² www.aldrecentrum.se/Utbildning1/SprakSam/

Metod- och analysmodell för utvärdering av utbildningen inom projektet SpråkSam

I det följande beskrivs den metod- och analysmodell som använts för att utvärdera utbildningsdelen inom projektet SpråkSam³.

Utvärdering av projektets mål

Utbildningen inom SpråkSam har utvärderats gentemot projektets mål. Tre av projektets fyra huvudmål berör utbildningsdelen:

Mål på individnivå

De anställda som deltar i utbildningen ska få sådant stöd i sin språk- och kompetensutveckling att de efter projekttiden blir fortsatt anställningsbara med förbättrad yrkeskompetens. Efter projekttiden ska de bättre kunna kommunicera med de äldre/funktionsnedsatta, anhöriga och kollegor, uttrycka sig, föra vidare information, dokumentera och ta emot instruktioner och delegering. Utbildningen ska leda till att kursdeltagarna får stärkt självkänsla, social förmåga samt lättare kan delta i kompetensutveckling och arbetsplatsens utveckling.

Mål på organisationsnivå

Projektet ska medföra att arbetsplatserna utvecklar och använder hållbara strukturer, arbetssätt och modeller som ökar medvetenheten och förutsättningarna för att förbättra arbetsplatsens kommunikation, både muntligt och skriftligt. Syftet är att utforma en språkutvecklande arbetsplats. Projektet ska utveckla långsiktiga samverkansformer mellan svenska som andraspråk och Omvårdnadsprogrammet inom kommunal vuxenutbildning.

Pedagogiska mål

Inom projektets ram ska arbetsplatsintegrerade och språkutvecklande pedagogiska modeller, förhållnings- och arbetssätt utarbetas och prövas. Modeller, arbetssätt och förhållningssätt utgår från kunskaper om andraspråksinlärning och främjar språkutveckling för andraspråkstalarna. Arbetsplatsen ska på ett mångsidigt sätt nyttjas för att stärka effekterna av genomförda utbildningar i svenska och yrkeskompetens.

(Ur projektet SpråkSams mål 2009)

Dessa övergripande mål har också brutits ned i ett antal delmål på en mer detaljerad nivå. De delmål som berör utbildningen finns som bilaga 1.

Utbildningens utformning, genomförande och resultat påverkas av ett antal variabler på olika nivåer.

Individrelaterade variabler

För att göra det möjligt att utvärdera utbildningen måste hänsyn tas till deltagargruppens egenskaper och sammansättning samt till varje deltagares individuella mål. Självklart påverkas både undervisningen och resultatet av deltagarnas intresse, ambition, motivation och personliga situation. Deltagarnas faktiska ingångskunskaper, både när det gäller kunskaper i svenska och yrkeskunskaper måste också vägas in. Det gäller även faktorer som utbildningsbakgrund, modersmål, ålder och anställningstid.

Organisationsrelaterade variabler

Undervisningen sker ute på arbetsplatserna och i det sammanhanget är naturligtvis olika faktorer i den organisation som omger undervisningen viktiga. Exempel på sådana variabler

---

³ Tankarna bakom metod- och analysmodellen är hämtade bl.a. från Skolverkets utvärdering av sfi, Rapport nr 131: Vem älskar sfi? 1977.

är ledarskap, arbetsplatsens stabilitet, modeller för samverkan, tillgänglighet, lokaler och inte minst organisatoriska villkor för målgruppen att kunna delta i utbildningen.

Variabler relaterade till utbildningens pedagogiska mål

Variabler att ta hänsyn till när det gäller projektets pedagogiska mål är resurser i form av lärare och deras kompetens. Faktorer som värderingar, attityder och förhållningssätt har här stor betydelse, men också samverkans- och samarbetsförmågan mellan lärare, deltagare, chef och andra nyckelpersoner på arbetsplatsen samt lärarens kompetens att anpassa och lägga upp undervisningen efter individernas och verksamhetens behov.

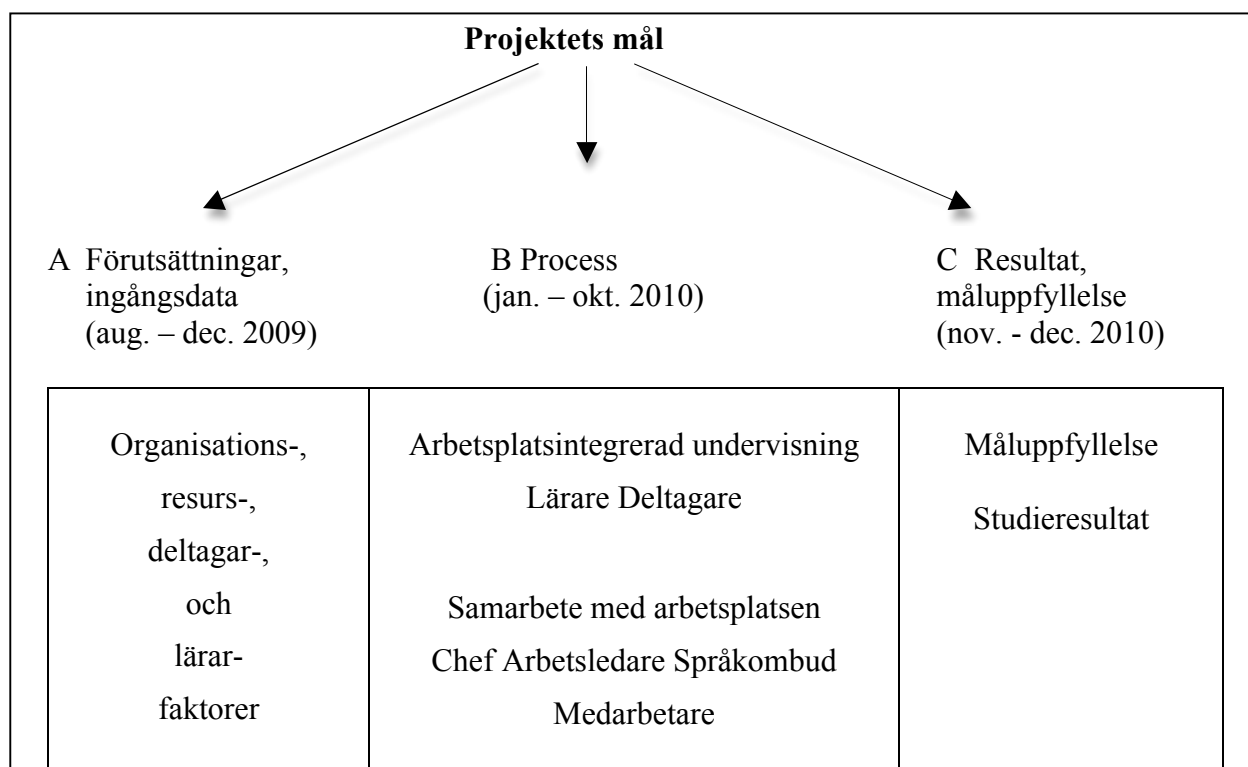
Metod- och analysmodell

Utvärderingen av projektets utbildning indelades i tre faser:

A Förutsättningar, ingångsdata

B Process

C Resultat, måluppfyllelse

Fas A Förutsättningar och ingångsdata

Följande områden ingick i insamlingen av information om förutsättningar och ingångsdata:

- Utbildningen inom SpråkSam hösten 2009
- Arbetsplatsen som utbildningsmiljö, praktiska förutsättningar för utbildningen
- Kartläggning av deltagarnas bakgrund och ingångskunskaper
- Individuella studieplaner
- Inventering av texter, skrivsituationer och olika samtalssituationer på arbetsplatsen

Fas B Process

Undervisningsprocessen och samarbetet på arbetsplatsen följdes under fas B genom:

- Deltagande i nätverksträffar
- Besök på arbetsplatser och i undervisningen
- Intervjuer med ett antal lärare och deltagare
- Deltagar- och lärarenkät
- Självskattning och lärarbedömning

Fas C Resultat i relation till projektets mål

Under november och december 2010 gjordes en datainsamling av utbildningen och en utvärdering av utbildningsmodellen samt deltagarnas resultat i relation till projektets mål:

- Utbildningen inom SpråkSam hösten 2010
- Mål på individnivå
- Mål på organisationsnivå
- Pedagogiska mål

Rapportens innehåll och disposition

Rapporten består av två delar. I rapportens första del, Fas A, presenteras förutsättningar och ingångsdata för utbildningen inom SpråkSam, hösten 2009.

Rapportens andra del är en resultat- och analysdel där information från både Fas B och C ingår. Utbildningens resultat presenteras i relation till projektets mål.

Fas A: Förutsättningar och ingångsdata

Rapportens första del innehåller en redovisning av den datainsamling som gjordes hösten 2009 under introduktionsperioden av utbildningen.

Förutsättningar och ingångsdata för utbildningen inom SpråkSam beskrivs under följande rubriker:

- Utbildningen inom SpråkSam hösten 2009
- Arbetsplatsen som utbildningsmiljö samt praktiska förutsättningar för utbildningen
- Kartläggning av deltagarnas bakgrund och ingångskunskaper
- Individuella studieplaner
- Inventering av texter, skrivsituationer och samtalsituationer på arbetsplatsen

Utbildningen inom SpråkSam hösten 2009

Utbildningen hösten 2009 redovisas under följande rubriker:

- Deltagare och grupper
- Utbildningsanordnare och lärarresurser
- Sammanfattning och kommentarer

Deltagare och grupper

I augusti 2009 startade utbildningen inom SpråkSam på 21 arbetsplatser. Av dessa var 19 i kommunal och 2 i privat regi. Uttagningen av deltagare till utbildningen gjordes av chefen för respektive arbetsplats under våren 2009. Antalet registrerade deltagare i augusti 2009 var 344 vilka var fördelade på 39 undervisningsgrupper. Antalet deltagare minskade under hösten och var i december 309. Det största antalet avhopp registrerades i september. Orsaken till avhoppet var bland annat att det på ett par arbetsplatser skett ett missförstånd och ett antal medarbetare med svenska som förstaspråk började i utbildningen. Dessa slutade dock efter en kort period. Andra avbrottsorsaker var, till exempel att några deltagare bedömdes ligga på en för hög nivå för att det skulle vara meningsfullt att delta i utbildningen. Vissa deltagare med en mycket låg utbildningsnivå avbröt troligen utbildningen därför att de inte kände sig bekväma inför sina arbetskamrater som hade en högre utbildningsbakgrund och några avbröt på grund av omorganisation på arbetsplatsen. Gruppstorleken under introduktionsperioden varierade på de olika arbetsplatserna mellan 3 och 12 deltagare.

Utbildningen pågick 3 timmar per vecka. I varje grupp undervisade en sfi-lärare och en vårdlärare. Utbildningen skulle pågå fram till och med december 2010.

Utbildningsanordnare och lärarresurser

Nedan följer ett utdrag från projektledningens avtal med utbildningsanordnarna.

Utbildningsanordnarnas uppdrag inom SpråkSam består av att ge undervisning i form av pedagogiska team bestående av en vårdlärare och en sfi-lärare med behörighet. Lärarna arbetar nära arbetsplatsen, språkutvecklande och med en individuell studieplan. Undervisningsgrupperna består av fem till tio anställda.

Varje undervisningsgrupp ska erhålla tre timmars lärarledd undervisning per vecka under aktuell termin. Varje lärare arbetar tre timmar per vecka direkt mot målgrupp. Till varje undervisningstimme direkt riktad mot målgrupp tillkommer ytterligare två timmar för lärarna avseende för projektet nödvändiga kontakter och aktiviteter, förberedelse och efterarbete samt att lämna de uppgifter till uppdragsgivaren som Esf-rådet kräver och som behövs för uppföljning av projektet.

I uppdraget till utbildningsanordnarna ingick krav på att utbildningen inom SpråkSam skulle genomföras av behöriga vård- och sfi-lärare. På ett möte med skolledarna inför projektet informerades projektledningen att projektet ställde stora krav på lärarnas kompetens. En viktig förutsättning för att projektet skulle få framgång var att lärarna hade en vilja och öppenhet att pröva nya arbetssätt. Vidare framförde projektledningen att sfi-lärare som genomgått kursen *Kommunikation i arbetslivet och bedömning av språkfärdighet* vid Stockholms universitet skulle prioriteras, liksom vårdlärare med kompetens inom handledning och validering.

Under projektets introduktionsperiod arbetade 14 sfi-lärare och 16 vårdlärare från 8 utbildningsanordnare. Några lärare hade erfarenhet av liknande projekt, men för de flesta var det en ny erfarenhet att utbildningen var förlagd till en arbetsplats och också att samarbeta över ämnesgränser.

Sammanfattning och kommentarer

Antalet deltagare var i augusti 344. På grund av ett missförstånd började ett antal deltagare med svenska som modersmål i utbildningen. Dessa slutade efter en kort period. I december var antalet deltagare 309 vilka var fördelade i 39 grupper på 21 arbetsplatser. Deltagarna undervisades av sfi-lärare och vårdlärare. Vissa lärarpar var anställda hos olika utbildningsanordnare. Ett fåtal lärare hade tidigare erfarenhet av liknande utbildningar eller hade samarbetat i kombinationen sfi-lärare och vårdlärare.

Arbetsplatsen som utbildningsmiljö och praktiska förutsättningar för utbildningen

I följande avsnitt redovisas faktorer som på olika sätt påverkade utbildningens förutsättningar och genomförande under följande rubriker:

- Arbetsplatserna
- Undervisningslokaler
- Mottagandet på och samarbetet med arbetsplatserna
- Mötet med deltagarna
- Gruppernas språkliga nivå
- Sammanfattning och kommentarer

Arbetsplatserna

Arbetsplatserna som deltog i projektet 2009 var olika stora och hade verksamhet inom äldreboende, hemtjänst, gruppboende för personer med funktionsnedsättning och anhörig-anställda. Den omgivande miljön för undervisningen skilde sig åt på de olika arbetsplatserna.

- På de flesta arbetsplatserna fanns utbildningslokalen mitt i verksamheten. Brukarna bodde på olika avdelningar med matsalar och andra samvarorum. På vissa arbetsplatser fanns förutom detta gemensam restaurang, cafeteria, lokaler för sjukgymnastik och samlings-salar där olika aktiviteter regelbundet pågick.
- På åtta arbetsplatser hade utbildningen samordnats och förlagts till en av arbetsplatserna vilket innebar att vissa deltagare fick gå till en annan närbelägen arbetsplats för att delta i utbildningen.

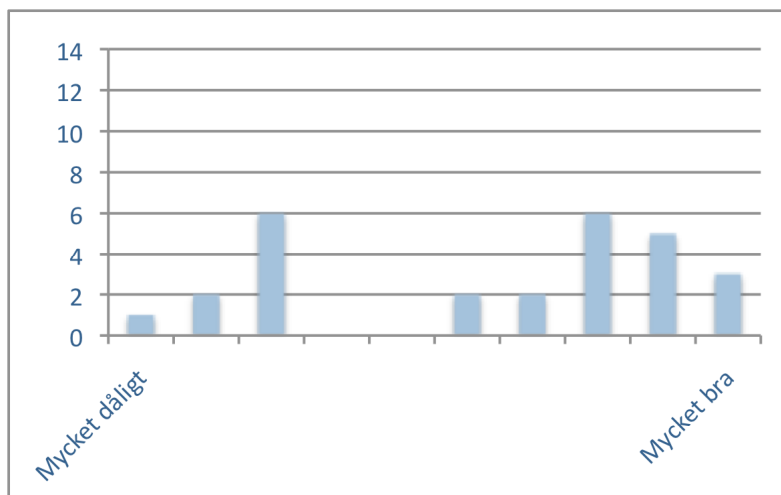
- På arbetsplatser med hemtjänst eller personliga assistenter arbetade deltagarna i brukarnas hem. Undervisningslokalerna för dessa arbetsplatser låg i anslutning till verksamhetens personalrum, mötesrum och administrativa lokaler, det vill säga lokaler där personalen träffades före, mellan och efter sina arbetspass med brukarna.
- På ett par arbetsplatser där deltagarna arbetade som anhöriganställda eller som personliga assistenter fanns inga gemensamma personallokaler. Deltagarna träffades inte i arbetssituationen utan hade endast kontakt med sina chefer och den administrativa personalen. Utbildningslokalerna låg här i anslutning till arbetsledningens lokaler.

Undervisningslokaler

I slutet av introduktionsperioden fick lärarna besvara en enkät med frågor om situationen på arbetsplatsen. Antal inkomna enkätsvar var 24, varav 13 från sfi-lärare och 11 från vårdlärare. Samtliga arbetsplatser fanns representerade av minst en lärare. Ett antal lärare arbetade på mer än en arbetsplats och därför kan antalet svar ibland överstiga antalet lärare som besvarat frågan.

I enkäten fick lärarna på en skala värdera hur väl undervisningslokalerna fungerade. Det fanns också möjlighet att skriva kommentarer. Diagrammet nedan är indelat i 10 steg varav steg 1–5 visar svar där lärarna angett att lokalen fungerade mindre bra eller dåligt och steg 6–10 visar svar där lärarna angett att lokalen fungerade bra eller mycket bra.

Hur fungerar undervisningslokalen?

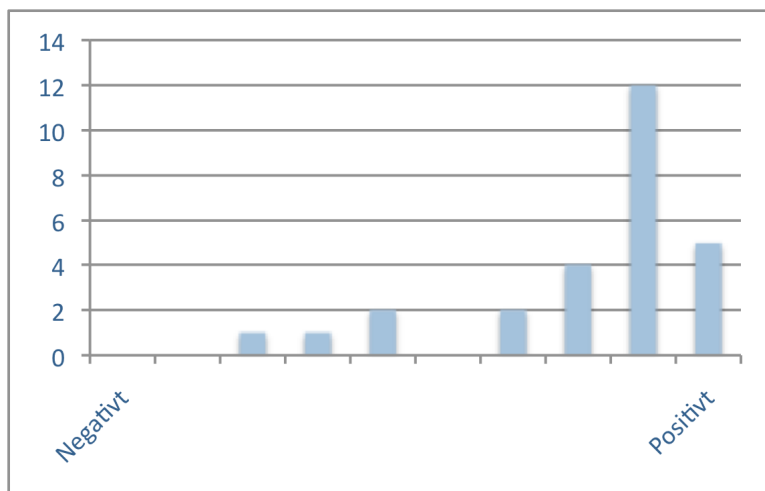
Lärarna ansåg att lokalerna fungerade bra eller mycket bra på över hälften av arbetsplatserna. I kommentarerna till dessa svar fanns, till exempel att lokalen var rymlig och deltagarna kunde sitta i grupper, att det fanns whiteboard, blädderblock, OH-apparat och tillgång till datorer. På någon arbetsplats var lokalen delbar.

Det fanns också arbetsplatser där lokalerna fungerade mindre bra. Kommentarer till dessa svar var, till exempel att lokalen var för trång, luften räckte inte till, det fanns ingen skrivtavla, ingen tillgång till datorer, lokalen var genomgångsrum eller det fanns störande ljud i omgivningen. På ett par arbetsplatser fanns ingenstans att förvara undervisningsmaterial.

Mottagandet på och samarbetet med arbetsplatserna

I lärarenkäten fick lärarna värdera mottagandet på arbetsplatsen.

Hur upplevde du/ni mottagandet på arbetsplatsen?

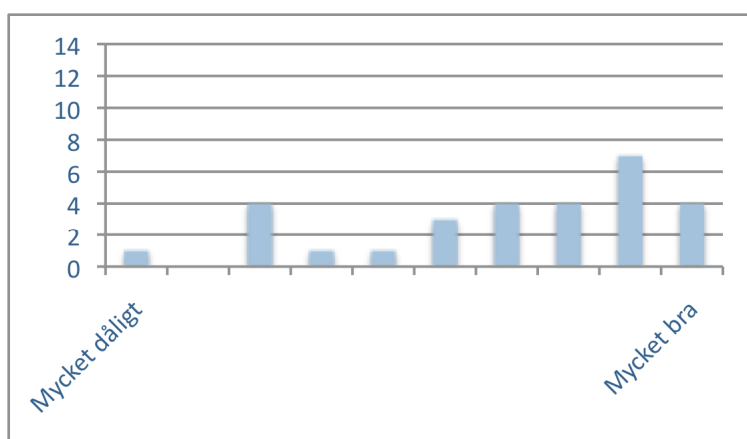

Som diagrammet visar, tyckte de flesta lärare att de hade fått ett positivt mottagande. Lärare från 10 arbetsplatser hade också skrivit kommentarer till att mottagandet på arbetsplatsen var positivt, till exempel att projektet verkade väl förberett och att det fanns en positiv förväntan på arbetsplatsen.

På några arbetsplatser hade inte mottagandet varit lika positivt. Det fanns lärare som skrev att de kände en tveksamhet från personalen, chefen var osynlig, dåligt insatt i projektet eller hade en ganska negativ inställning till personalens förmåga. På någon arbetsplats kunde tveksamheten och den avvaktande hållningen, enligt lärarna, bero på en kommande omorganisation. Ett par lärare beskrev att första träffen med arbetsplatsen och chefen var positiv men att verkligheten sedan blev en annan.

Lärarna fick också en fråga om hur samarbetet med arbetsplatsen hade fungerat.

Samarbete med arbetsplatsen (chef, språkombud, övrig personal)

Samarbetet med chef, språkombud och övrig personal under introduktionsperioden fungerade, enligt lärarna, bra eller mycket bra på många arbetsplatser. I kommentarerna beskrev lärarna arbetsplatser där det fanns bra relationer och bra samarbete med regelbunden kontakt framför

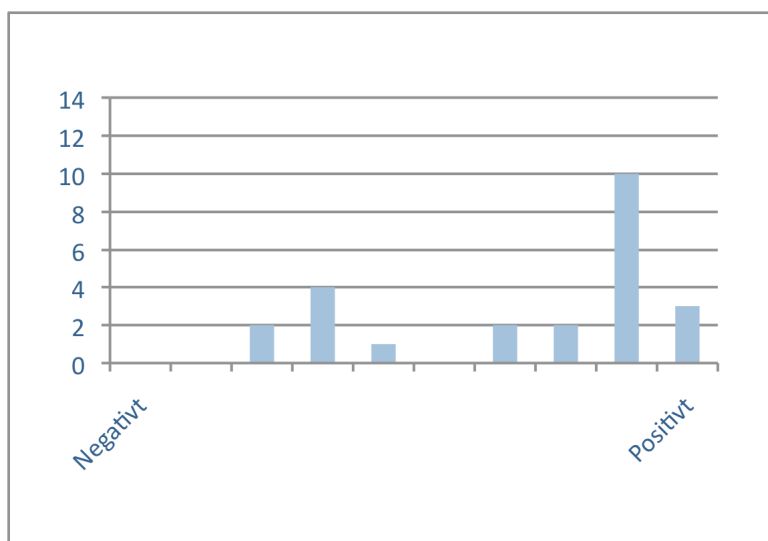
allt med chefen. Vissa hade inlagda möten, andra kommunicerade via e-post. Några lärare kommenterade att samarbetet med chefen var bra men att de inte hade haft kontakt med språkbuden. På andra arbetsplatser fanns det aktiva språkbud som alltid eller ofta var med på lektioner. På några arbetsplatser hade det funnits vissa problem. Några lärare kommenterade att det till exempel var svårt att hitta tider för att mötas. Någon lärare skrev att viljan till samarbete fanns men att det inte fungerade i praktiken. En lärare skrev:

Trevligt och vänligt bemötande från alla jag har att göra med. Men engagemanget i och intresset för vad eller hur vi gör på kursen är enligt min uppfattning ganska litet. Få uttalade önskemål från arbetsplatsens sida om vad vi ska arbeta med eller vilka behov som finns. Trögt att få fram blanketter eller exempel på dokumentation etc. när jag har efterfrågat sådant. Inget har presenterats spontant från arbetsledningens sida. Om så ändå har skett har detta inte kommit mig tillhanda. Språkbuden har varit närvarande vid någon eller några lektioner. Utöver detta har inget samarbete förekommit. Vi är nog osäkra på hur vi skulle kunna samarbeta samtidigt som vi alla har många andra arbetsuppgifter att sköta på skilda arbetstider. Kanske ett samarbete oss emellan måste initieras och konkretiseras på någon annan nivå i organisationen?

Mötet med deltagarna

En fråga i enkäten handlade om mötet med deltagarna.

Hur upplevde du/ni mötet med deltagarna?

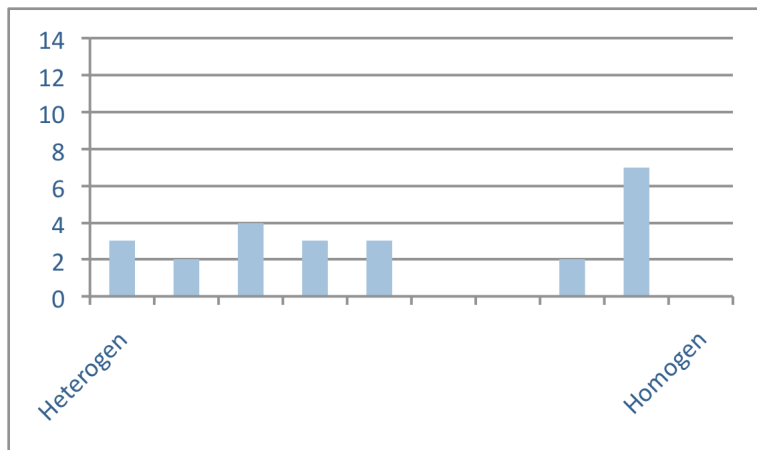

De flesta lärare tyckte att mötet med deltagarna var positivt. Flera skrev i kommentarerna att deltagarna hade en positiv förväntan på utbildningen. Det fanns dock deltagare som tyckte att de var dåligt informerade om utbildningen. Ett par lärare kommenterade att det fanns deltagare som i början var ganska negativa och ifrågasättande om behovet av utbildning. Detta hade dock ganska snabbt gått över hos de flesta. En del kommentarer handlade om deltagare som var negativa, arga eller kränkta över att de tagits ut till eller kände sig beordrade att delta i utbildningen. Några lärare tog också upp kartläggningen som de tyckte tog för lång tid, vilket hade inneburit att undervisningen kom igång sent.

Gruppernas språkliga nivå

Lärarna var ombedda att utifrån deltagarnas språkliga nivå beskriva hur homogena respektive heterogena grupperna på de olika arbetsplatserna var.

Språklig nivå i grupperna

Alla arbetsplatser fanns representerade i lärarnas svar. På flera arbetsplatser fanns två eller flera grupper. Det går inte att urskilja om vissa svar innefattade mer än en grupp. Det man kan utläsa av diagrammet är att de flesta deltagargrupper var språkligt relativt eller mycket heterogena.

Flera lärare kommenterade, till exempel att många deltagare i gruppen hade en hög muntlig men låg skriftlig nivå, några skrev att 1-2 deltagare i gruppen hade behov av grundläggande läs- och skrivinlärning. Ett par lärare beskrev att hela gruppen på arbetsplatsen var mycket heterogen men eftersom de kunnat nivågruppera fungerade det tillfredsställande. Någon lärare skrev att det i gruppen fanns:

Ett par analfabeter, några nybörjare, några med hyfsade svenskknnskaper, en högutbildad undersköterska, alltså en salig blandning.

Sammanfattning och kommentarer

Undervisningslokalerna på de flesta arbetsplatser låg mitt i verksamheten eller hade anknytning till deltagarnas arbete. Förutsättningar för att arbeta verksamhetsbaserat, det vill säga utifrån deltagarnas och verksamhetens behov, fanns på samtliga arbetsplatser. Däremot varierade möjligheterna att kunna utnyttja arbetsplatsen som lärmiljö genom att förlägga en del av undervisningen ute i verksamheten. Det handlade bland annat om sekretess och tillåtelse krävdes från både brukare och övrig personal. På vissa arbetsplatser, till exempel med personliga assistenter eller inom hemtjänst där deltagarna arbetade i brukarnas hem var detta inte möjligt eller svårare att få till stånd. På mer än hälften av arbetsplatserna fungerade lokalerna bra eller mycket bra. På övriga fanns det omständigheter som på olika sätt påverkade eller försvårade undervisningens genomförande som till exempel lokalens storlek, utrustning eller deltagarnas möjlighet till att ostört kunna koncentrera sig på studierna.

En viktig framgångsfaktorerna i projektet är hur väl samarbetet mellan arbetsplatsen och utbildningen fungerar. På över hälften av arbetsplatserna fungerade samarbetet under introduktionsperioden bra eller mycket bra. Det fanns dock flera arbetsplatser där samarbetet var relativt litet eller fungerade dåligt. En orsak som några lärare nämner var svårigheter att

hitta tider för träffar eller att arbetsplatsen stod inför en omorganisation. De flesta lärare tyckte att mötet med deltagarna var positivt. På några arbetsplatser fanns det dock deltagare som var avvaktande eller negativt inställda på grund av att de tyckte att de blivit beordrade eller inte förstod varför de blivit uttagna. Detta påverkade starten av utbildningen för flera grupper på ett negativt sätt. Många lärare arbetade i grupper som var språkligt heterogena. Ju större språklig heterogenitet det fanns i grupperna desto högre krav ställdes på lärarnas förmåga att individualisera utbildningen.

Kartläggning av deltagarnas bakgrund och ingångskunskaper

För att göra det möjligt att utvärdera utbildningen inom SpråkSam måste hänsyn tas till deltagargruppens ingångskunskaper och sammansättning samt till varje deltagares individuella mål vid början av projektet. I inledningsfasen av projektet, från augusti till och med oktober 2009, gjordes därför med hjälp av lärarna en kartläggning av deltagarnas utbildningsbakgrund och språkliga ingångskunskaper.

Kartläggningen presenteras utifrån följande rubriker:

- Kartläggningens syfte och innehåll
- Deltagarnas bakgrund
- Skattning och bedömning av deltagarna utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet
- Sammanfattning och kommentarer

Kartläggningens syfte och innehåll

Syftet med kartläggningen var dels att få övergripande information om deltagargruppen, dels att lärarna skulle få information om deltagarnas förutsättningar och behov för att kunna skriva individuella studieplaner samt planera undervisningen. Projektledningen hade bestämt att Europarådets referensnivåer för språkfärdighet (se nedan) skulle användas som ett redskap för bedömning av deltagarnas språkliga kompetens under projektet. Övrigt material som användes i kartläggningen var framtaget av utvärderaren.

Innehåll och upplägg av kartläggningen presenterades av utvärderaren på skolledar- och lärarträffar i juni och i augusti 2009. Utifrån inkomna synpunkter under dessa träffar gjorde utvärderaren en bearbetning av materialet som sedan skickades ut i augusti 2009.

Kartläggningen bestod av följande delar:

- a) Skrivuppgift (med syfte att ge en övergripande information om deltagarnas skriftliga förmåga och samtidigt ge information om deltagarnas studiebakgrund, arbetet på arbetsplatsen och förväntningar på utbildningen).
- b) Självskattning av deltagarna utifrån en självskattningstablå med Europarådets referensnivåer för språkfärdighet (se nedan samt bilaga 2).
- c) Lärarnas bedömning av deltagarnas språkliga kompetens utifrån Europarådets referensnivåer cirka 3-4 veckor efter starten av utbildningen.
- d) Samtal med varje deltagare (med utgångspunkt i deltagarens skriftliga beskrivning. Syftet med samtalet var att skapa en relation mellan lärare och deltagare och ge läraren information om deltagarens bakgrund, arbetssituation och behov av utbildning, samt att få en övergripande information om deltagarnas muntliga kompetens.).
- e) Läsuppgift (Syftet med denna uppgift var att få en övergripande information om deltagarnas läsförståelse. I uppgiften användes ett autentiskt protokoll från ett APT-

möte på en arbetsplats. Till protokollet fanns ett antal frågor på innehållet. Frågorna var av olika karaktär, både mer övergripande och på detaljnivå.).

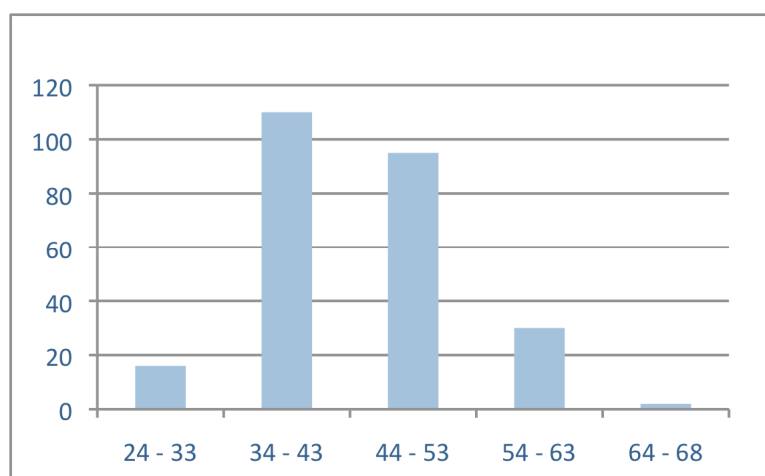
Kartläggningen genomfördes av lärarna tillsammans med deltagarna. Antalet deltagare med redovisad information varierade mellan 254 och 270 för de olika uppgifterna som samlades in. Nedan följer en sammanfattande redovisning av informationen från kartläggningen.

Deltagarnas bakgrund

Nedan presenteras andelen kvinnor och män, deltagarnas modersmål, ursprungsländer, utbildningsbakgrund samt erfarenhet av arbete inom vård.

Övervägande del av de redovisade deltagarna var kvinnor (80 %).

Ålder

Den yngsta deltagaren var 24 år och den äldsta var 68 år. De flesta var mellan 34 och 53 år.

I deltagargruppen fanns 51 olika modersmål representerade. Drygt en fjärdedel av deltagarna angav att de var två- eller flerspråkiga (uppgav två eller flera språk som modersmål). De största modersmålen var tigrinja⁴ (19 %), amharinja⁵ (12 %), spanska⁶ (9 %) och arabiska⁷ (9 %). Nästan 90 procent av deltagarna kom från länder utanför Europa.

⁴ De deltagare som talar tigrinja uppgav att de kom från Eritrea.

⁵ Deltagarna som talar amharinja uppgav att de kom från Etiopien.

⁶ Deltagarna som talar spanska uppgav att de kom från Algeriet, Argentina, Chile, Colombia, Cuba, El Salvador, Peru, Spanien eller Tunisien.

⁷ Deltagarna som talar arabiska uppgav att de kom från Egypten, Eritrea, Ecuador, Irak, Libanon, Marocko, Saudiarabien eller Syrien.

I kartläggningen tillfrågades deltagarna om vilken utbildningsbakgrund de hade, både i sina ursprungsländer och i Sverige.

Utbildningsbakgrund i ursprungsland	
<i>Antal år</i>	<i>Andel deltagare i %</i>
0-3	9
4-6	11
7-9	17,5
10-12	38
13 ⁸	24,5

Fyra deltagare uppgav att de hade någon form av vårdutbildning från sitt ursprungsland.

Utbildning i Sverige	
<i>Utbildning</i>	<i>Andel deltagare i %</i>
SVA ⁹ A eller B inom den gymnasiala vuxenutbildningen	2
Avslutad sfi och/eller SVA inom den grundläggande vuxenutbildningen	14
Ingen avslutad kurs eller utbildning	17
Annan utbildning ¹⁰	6
Hela omvårdnadsprogrammet ¹¹	22
En eller flera kurser inom Omvårdnadsprogrammet ¹²	39

⁸ Exempel på utbildningar: lärarutbildning, ingenjörsutbildning geologi, psykologi.

⁹ Svenska som andraspråk.

¹⁰ Exempel: teknisk utbildning, kock, barnskötare, mentalskötare.

¹¹ Det framgår inte av redovisningen om dessa deltagare också hade en avslutad sfi-utbildning eller kurs i svenska som andraspråk. Det kan vara ett troligt antagande att flera hade det.

¹² Informationen om vilka kurser ur Omvårdnadsprogrammet som deltagarna genomgått var svår att få fram och är därför inte redovisad.

Erfarenhet av arbete inom vård och omsorg	
<i>Antal år</i>	<i>Andel deltagare i %</i>
0-6	21
7-9	31
10 år eller mer	48

De flesta hade lång erfarenhet av vård och omsorgsarbete. Nästan 80 procent hade arbetat 7 år eller mer.

Självskattning och lärarbedömning av deltagarna utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet

I kartläggningen ingick en självskattning för deltagarna och en bedömning av lärarna av den språkliga kompetensen med hjälp av Europarådets referensnivåer för språkfärdighet. Syftet från projektledningen med att i projektet använda de språkliga referensnivåer som beskrivs i Europarådets referensram för språk¹³ var dels att använda ett internationellt utprovat och därmed jämförbart material för bedömning, dels att chefer, språkbud, lärare och deltagare i projektet skulle kunna få ett gemensamt redskap för att diskutera språklig kompetens. I Europarådets referensram för språk finns en självbedömningstablå, det vill säga ett underlag för självskattning av de språkliga nivåerna (bilaga 2). Självbedömningstablåen finns tillgänglig på ett antal språk. Inför projektet SpråkSam beställde projektledningen kompletterande översättningar för några av de modersmål som representerades av de blivande deltagarna inom utbildningen¹⁴.

Europarådets språkliga referensnivåer består av 6 beskrivna nivåer. De två första, A1 och A2, benämns som *Nybörjarnivåer*, de två följande, B1 och B2, som *Självständiga nivåer* och de två sista, C1 och C2, som *Avancerade nivåer*. Varje nivå beskrivs utifrån 5 färdigheter: *Hörförståelse, Läsförståelse, Samtal och muntlig interaktion, Muntlig produktion* samt *Skriftlig färdighet* (En sammanfattande beskrivning av nivåerna finns som bilaga 3).

Som information kan nämnas att kurserna inom sfi är relaterade till Europarådets referensnivåer för språkfärdighet. Kurs D, som är den högsta kursen inom sfi-utbildningen, ligger på nivå B1+. TISUS¹⁵, som är ett behörighetsgivande test för andraspråkstalare som söker till högskolan, ligger på nivå B2/C1.

Det finns inga generellt definierade språkliga nivåer som beskriver vad man ska behärska för att språkligt kunna fungera i arbetslivet. Kraven på språklig kompetens varierar naturligtvis för olika typer av arbete och från arbetsplats till arbetsplats.

Inom vård och omsorg har de språkliga kraven ökat de senaste åren, framför allt när det gäller skriftlig dokumentation och datoranvändning. Fyra av de sex kommuner som deltog i

¹³ Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning 2007 (Översättning från engelska. Den engelska originalutgåvan utkom 2001) www.skolverket.se/publikationer?id=2144

¹⁴ Självbedömningstablåen på ett antal språk finns tillgänglig på SpråkSams webbsida. www.aldrecentrum.se/Utbildning1/SprakSam/ samt på www.spraketifokus.se.

¹⁵ TISUS = Test i svenska för universitets- och högskolestudier.

projektet hade till exempel under de senaste åren infört digitala dokumentationsprogram. För att få stöd vid nyrekrytering eller vid medarbetarsamtal om den språkliga kompetensen, gjorde en arbetsgrupp i Stockholm på initiativ av projektledningen ett försök att relatera de språkliga krav som ställs inom omsorgsarbete till Europarådets referensnivåer för språkfärdighet¹⁶. För att språkligt kunna fungera tillfredsställande i olika situationer och uppgifter som vårdbiträde eller undersköterska bör den språkliga kompetensen, enligt arbetsgruppen, ligga på nivåerna B1/B2.

Under introduktionsperioden hösten 2009 genomförde deltagarna en självskattning och lärarna en bedömning av deltagarnas språkliga kompetens med hjälp av den självskattningstabla som finns i Europarådets referensram för språk. En sådan bedömning ger en översiktlig men relativt ytlig bild av den språkliga kompetensen. För de allra flesta kursdeltagare var det första gången de gjorde en sådan självbedömning. För många av lärarna var det också första gången de använde Europarådets referensnivåer som utgångspunkt för bedömning av deltagares språkliga kompetens. Resultaten ska därför tolkas med försiktighet. Motsvarande självskattning och lärarbedömning skulle genomföras vid ytterligare två tillfällen under projektiden (i maj och december 2010).

Sammanställningarna nedan visar resultaten av bedömningarna hösten 2009. Eftersom hörförståelse och muntlig produktion till en del ingår i *Samtal och muntlig interaktion* redovisas här endast tre av de fem färdigheterna. De färdigheter som redovisas är alltså *Läsförståelse*, *Samtal och muntlig interaktion* samt *Skriftlig färdighet*. Indelningen av de språkliga nivåerna i diagrammet bygger på det tidigare redovisade arbetet om vilka språkliga krav som ställs på arbetsplatser inom vård och omsorgsarbete i Stockholm.

C1-C2, är avancerade nivåer och andraspråkstalaren bör språkligt kunna fungera i de allra flesta situationer i vardags-, samhälls- och arbetsliv.

B2, är en nivå där andraspråkstalaren språkligt bör kunna fungera i de flesta situationer i arbetet inom vård och omsorg.

B1, är en nivå där andraspråkstalaren språkligt bör kunna fungera i vissa situationer i arbetet inom vård och omsorg, men inte i alla.

A1-A2, är, enligt arbetsgruppens resonemang, för låga nivåer för att andraspråkstalaren språkligt ska kunna fungera tillfredsställande i arbetet inom vård och omsorg.

---

¹⁶ Arbetsgruppen leddes av Karin Mattson. Beskrivningen gör inga anspråk på att vara vetenskapligt korrekt utan är en tolkning. Tolkningen kan inte vara grund för intyg eller liknande. Materialet är tänkt att vara ett underlag att utgå ifrån vid diskussioner om språklig kompetens.

Deltagarnas självskattning			
<i>Nivå</i>	<i>Läsförståelse</i>	<i>Samtal och muntlig interaktion</i>	<i>Skriftlig färdighet</i>
	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent
C1-C2	15	16	8,5
B2	25	18	15,5
B1	28	34	22
A1-A2	32	32	54

Lärarnas bedömning			
<i>Nivå</i>	<i>Läsförståelse</i>	<i>Samtal och muntlig interaktion</i>	<i>Skriftlig färdighet</i>
	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent
C1-C2	8	7	1
B2	22	25	9
B1	27	35	26
A1-A2	43	33	64

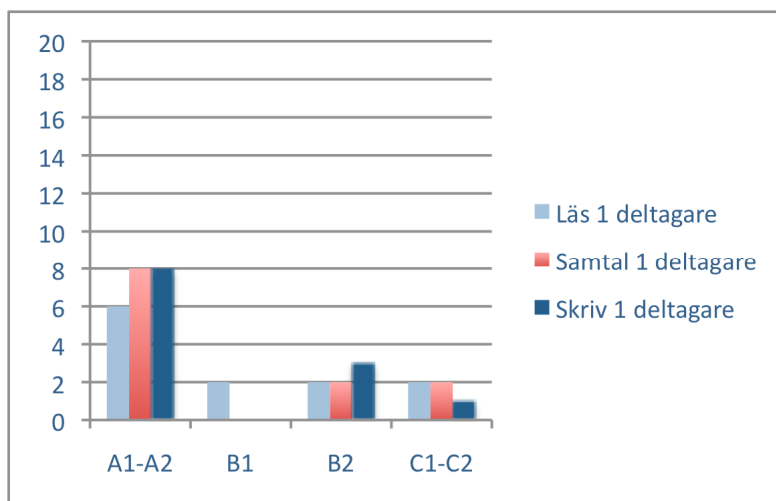
Som tidigare nämnts kom en arbetsgrupp i Stockholm fram till att medarbetare inom omsorgen bör ha en språklig nivå på B1/B2 för att kunna fungera på arbetsplatsen. Deltagare som, enligt det resonemanget, låg på lägre språkliga nivåer, det vill säga A1 och A2 borde då följaktligen ha haft ett stort behov av kompetensutveckling.

Enligt deltagarnas självskattningar låg 32 procent i färdigheterna *Läsförståelse*, och *Samtal och muntlig interaktion* på nivåerna A1 – A2 samt över hälften, 54 procent, i *Skriftlig färdighet*. Lärarnas bedömning visade för *Läsförståelse* att 43 procent, för *Samtal och muntlig interaktion* 33 procent samt att 64 procent av deltagarna för *Skriftlig färdighet* låg på nivåerna A1- A2. Deltagare som låg på B1 borde också enligt resonemanget ha behov av utbildning och då tillkom ytterligare ett antal deltagare.

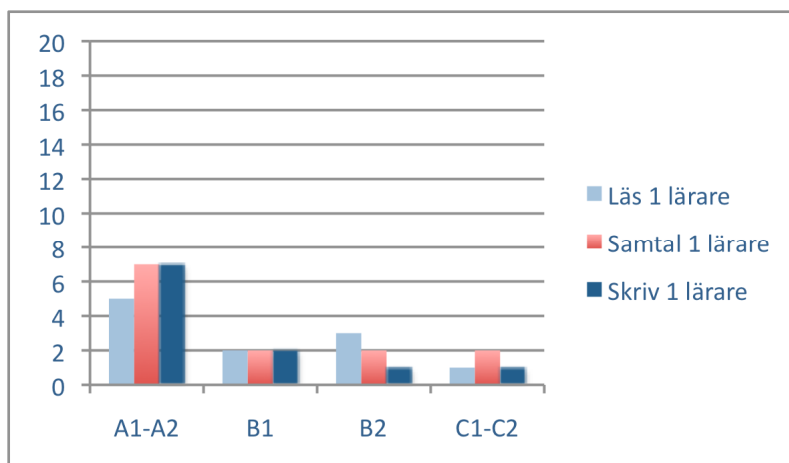
Sammanställningarna visar resultaten av bedömningarna för samtliga deltagare. Varje deltagare hade sin egen profil. Det fanns exempelvis deltagare som hade en låg eller mycket låg nivå när det gällde läsförmåga och skriftlig färdighet men hade en hög nivå när det gällde den muntliga kompetensen. Andra hade en god eller mycket god läs- och skrivförmåga men befann sig på en låg nivå när det gäller samtal och muntlig interaktion. Detta går inte att utläsa i diagrammen.

Sammanställningarna visar resultaten från samtliga arbetsplatser. Visar man resultatet för enskilda arbetsplatser så varierade profilen av deltagargruppernas språkliga kompetens. Ett par exempel kan illustrera detta.

Arbetsplats A (Deltagarnas självskattning)

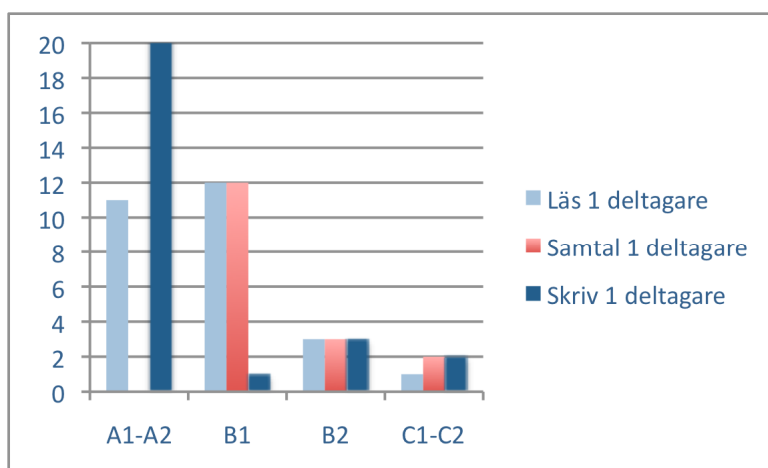

Arbetsplats A (Lärarnas bedömning):

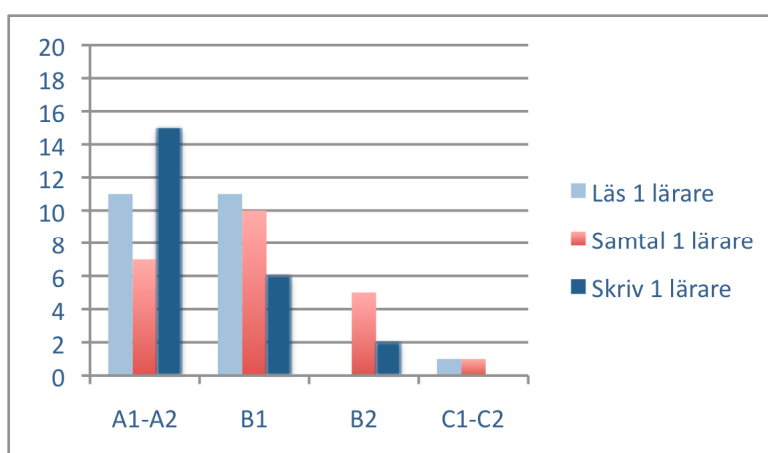

Diagrammen visar en stor spridning av deltagarnas kompetens i de olika färdigheterna vilket betyder att deltagargruppen var heterogen. Det går inte att urskilja enskilda deltagare i diagrammen. Då måste man gå in och granska varje deltagare. En sådan analys visade att det i deltagargruppen fanns 5 deltagare som av både deltagare och lärare bedömdes ligga på A1 – A2 i samtliga färdigheter. En av dessa var illitterat. Några deltagare hade en hög kompetens i samtliga färdigheter och för ett par varierade nivåerna för de olika färdigheterna.

Arbetsplats B (Deltagarnas självskattning)

Arbetsplats B (Lärarnas bedömning)

På arbetsplats B fanns några deltagare som bedömts ligga på en relativt hög nivå när det gällde samtal och muntlig interaktion men låg framför allt när det gällde skriftlig kompetens. På arbetsplats B fanns möjlighet att dela in deltagarna i tre grupper.

Nedanstående beskrivning är ett försök att sammanfatta och kategorisera deltagarna och deras utbildningsbehov utifrån den information som framkom i kartläggningen.

- Deltagare som dels hade genomgått Omvårdnadsprogrammet (eller hade betyg från flera av programmets kurser), dels hade en hög språklig kompetens. Dessa deltagare hade behov av att aktualisera och förnya tidigare kunskaper, eventuellt läsa ytterligare någon kurs ur Omvårdnadsprogrammet samt få stöd i att utveckla och nyansera sin språkliga kompetens.
- Deltagare som genomgått hela eller hade betyg från en eller flera kurser ur Omvårdnadsprogrammet och som framför allt behövde utveckla den skriftliga kompetensen. Behovet för dem var också att få kunskaper repeterade och aktualiserade. Vissa av dessa hade dessutom behov av att få teoretiska delar inte bara repeterade utan också förklarade på grund av att ordförrådet hade varit för litet för att helt kunna tillgodogöra sig innehållet i kurserna de hade läst. Många hade behov av att läsa in ytterligare någon kurs/kurser från Omvårdnadsprogrammet.

- Deltagare som inte hade någon tidigare vårdutbildning. Behovet för dessa var dels att på sikt läsa in en grundutbildning i vård, dels att utveckla sin språkliga kompetens, på olika nivåer. När det gällde den språkliga kompetensen kunde deltagarna delas in i ytterligare ett antal grupper:
  - Deltagare med en relativt hög språklig kompetens i samtliga färdigheter.
  - Deltagare med en relativt hög muntlig kompetens men som saknade grundläggande läs- och skrivkunskaper.
  - Deltagare med en låg språklig kompetens i samtliga färdigheter.
  - Deltagare med en låg muntlig kompetens och som saknade grundläggande läs- och skrivkunskaper.

Sammanfattning och kommentarer

Under hösten 2009 gjordes en kartläggning av deltagarnas bakgrund. Av denna framgick att deltagarna i utbildningen var till övervägande del kvinnor. Andelen stämmer i stort sett överens med andelen kvinnor och män bland medarbetare inom vård och omsorg i Stockholms län. De flesta var i åldern 24 till 53 år (ca 80 %). Cirka 50 olika modersmål fanns representerade. Bland de största modersmålen fanns tigrinja, amharinja och arabiska som är språk som ligger förhållandevis långt ifrån svenskan. De har också ett annat skriftspråk, respektive alfabet än svenskan.

Generellt kan sägas att nära besläktade språk ofta har många gemensamma drag och att det är lättare att tillägna sig ett språk som på olika punkter överensstämmer med språk man redan behärskar.¹⁷

De flesta deltagare kom från länder som ligger utanför Europa. Vid ankomsten till Sverige hade många kulturella erfarenheter som kunde skilja sig väsentligt från mer västerländska kulturmönster. Det har ställts stora krav på deras förmåga att förstå det nya samhället och att lära sig det nya språket, där inte minst pragmatiska kunskaper är viktiga. Pragmatiska kunskaper innebär exempelvis medvetenhet och kunskaper om hur man använder och varierar språket i olika syften och i olika sociala sammanhang och situationer. Hur väl man lyckas med detta har stor betydelse för möjligheten att bli inkluderad i olika sammanhang, till exempel på en arbetsplats.

Deltagarnas utbildningsbakgrund, både i ursprungslandet och i Sverige, varierade i hög grad vilket indikerade att behoven av utbildning såg mycket olika ut. De flesta deltagare hade lång erfarenhet av vård- och omsorgsarbete. Cirka 80 procent hade arbetat 7 år eller mer.

Deltagarna gjorde under hösten en självskattning och lärarna en bedömning av deltagarnas språkliga kompetens med hjälp av Europarådets språkliga referensnivåer. Många lärare tyckte dels att det var svårt att bedöma utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet, dels att de hade träffat deltagarna alltför kort period för att kunna göra rättvisa bedömningar. Flera lärare förmedlade att många deltagare hade svårigheter med självskattningarna, även om de haft tillgång till nivåbeskrivningar på sina modersmål. Lärarnas bedömningar låg generellt något lägre än deltagarnas. Enligt bedömningarna av både deltagarna och lärarna fanns ett stort behov hos många deltagare att utveckla samtliga färdigheter. Det största behovet av gällde dock den skriftliga färdigheten.

---

¹⁷ 2004 I. Lindberg, Andraspråksresan.

Individuella studieplaner

Under introduktionsperioden skulle varje lärarpar tillsammans med chefen gå igenom deltagarnas och arbetsplatsens behov av utbildning. Lärarna fick av projektledningen förslag på frågeställningar att ta upp i samtalet, till exempel vilka kompetenser och områden som chefen önskade att de skulle arbeta med i undervisningen och hur ofta de skulle träffas för återkoppling och eventuella revideringar.

Utifrån den information som framkom dels i kartläggningen, dels i samtalen med cheferna skulle lärarna sedan tillsammans med varje deltagare göra en preliminär individuell studieplan. De individuella studieplanerna skulle innehålla både språkliga och yrkesmässiga långsiktiga och kortsiktiga mål. Studieplanerna skulle användas för planering, utvärdering och också revideras under projektets gång.

Studieplaner från samtliga arbetsplatser och grupper skickades in till utvärderaren. Dock saknades individuella studieplaner för några individer. Många studieplaner var väl genomtänkta både när gällde långsiktiga och kortsiktiga mål. Målen var tydliga och utvärderingsbara. En deltagare hade, till exempel ”att kunna dokumentera självständigt” som långsiktigt mål och som kortsiktigt delmål för hösten 2009 ”att kunna skriva avvikelser och vid behov använda förlaga”. Det fanns dock relativt många studieplaner där det saknades formuleringar som gjorde målen utvärderingsbara. Exempel på mål som hade en generell formulering och därmed skulle bli svåra att utvärdera var ”kunskap om vården”, ”förbättra skrivförmågan”, ”lära mig mer svenska” eller ”grammatik”. Någon lärare hade skrivit en gemensam plan för hela gruppen med motivering att deltagarna låg på ungefär samma nivå. Många studieplaner innehöll kurser som långsiktiga mål:

Kurser angivna som mål i de individuella studieplanerna	
<i>Kurser inom sfi:</i>	
Kurs A	4
Kurs C	2
Kurs D	23
<i>Kurser i Svenska som andraspråk:</i>	
Grundläggande vuxenutbildningen	14
Gymnasial vuxenutbildning	
SVA A	17
SVA B	<u>1</u>
<i>Summa:</i>	67
<i>Kurs/kurser ur Omvårdnadsprogrammet:</i>	97

Sammanfattning och kommentarer

Samtliga lärare hade tillsammans med deltagarna tagit fram individuella studieplaner. Studieplanerna såg olika ut. Många var väl genomtänkta och hade mål som var utvärderingsbara, andra var allmänt hållna och skulle bli svåra att utvärdera. Många studieplaner innehöll vårdkurser eller kurser i svenska som andraspråk som långsiktiga mål.

Inventering av texter, skrivsituationer och samtalssituationer på arbetsplatsen

Under hösten 2009 gjorde deltagarna och lärarna en inventering av texter, skrivuppgifter och samtalssituationer på respektive arbetsplats. Syftet med inventeringen var att öka deltagarnas medvetenhet och samtidigt ge lärarna information om vilka språkliga situationer och krav som fanns på arbetsplatsen.

Insamlingen av texter, skrivsituationer och olika samtalssituationer på arbetsplatsen gjordes på olika sätt. På vissa arbetsplatser var det deltagarna som gjorde insamlingen, på några gjordes de av deltagarna och lärarna och på någon arbetsplats gjordes de av deltagarna tillsammans med språkombuden.

Sammanfattning och kommentarer

En inventering av skriftliga och muntliga situationer på de olika arbetsplatserna gjordes under hösten 2009.

Sprogbehovsanalyse

For att få de arbejdsrelaterede kommunikationssituationerne ind i undervisningen kan man undersøge, hvad det er for nogle kommunikative målsituationer, kursisterne har brug for at kunne klare sig i. Men for at de identificerede kommunikative målsituationer – alltså kommunikationssituationer som undervisningen målrettes efter – kan anvendes i en kommunikativ undervisning, er det nødvendigt at have oplysninger om hvem der kommunikerer med hvem, hvad der kommunikeres om, hvor kommunikationen foregår, hvilket medie kommunikationen foregår igennem, og hvad foremålet med kommunikationen er. Alle disse forhold har nemlig betydning for de sproglige aspekter, der indgår i kommunikativ kompetence: Lingvistisk kompetence, diskurs¹⁸- og tekstkompetence, pragmatisk kompetence og sociokulturel kompetence (ur På vej med sproket¹⁹)

Resultatet av inventeringen blev en mängd texter och situationer av olika slag. En kategorisering och sammanställning av inkommet material gjordes. Sammanställningen visade bland annat att man på de olika arbetsplatserna använde olika ord för samma begrepp, exempelvis ”brukare”, ”boende” och ”kund”. En sammanställning av inventeringen finns på SpråkSams webbsida, www.aldrecentrum.se/Utbildning1/SprakSam/.

På följande sidor presenteras rapportens andra del som innehåller information från Fas B och resultat från Fas C.

---

¹⁸ Diskurs = sammanhang, helhet av sammanhängande uttryck.

¹⁹ På vej med sproget – arbejde, livshistorie og sprogløring. Ministeriet for flyktninge, indvandrere og integration, Danmark. 2007,

Fas B och C: Process och resultat i relation till projektets mål

I rapportens andra del redovisas dels information från besök på arbetsplatser, enkäter, träffar eller på annat sätt framkomna erfarenheter under Fas B, dels information från utvärderingsträffar samt bedömningar och slutresultat från november och december 2010.

Avsnittet börjar med en beskrivning av utbildningen i december 2010. Övrig information och resultat redovisas sedan i relation till projektets mål. Varje mål kommer att presenteras separat med insamlade data, resultat, analyser och kommentarer.

Ordningsföljden i den andra delen av rapporten är:

- Utbildningen hösten 2010
- Mål på individnivå
- Mål på organisationsnivå
- Pedagogiska mål

Utbildningen inom SpråkSam hösten 2010

Uppgifter om utbildningen samlades in i november och december 2010. Information från hela år 2010 finns invävd och jämförelser kommer att göras med redovisningen från 2009.

Informationen beskrivs under följande rubriker:

- Arbetsplatser
- Antal deltagare, grupper och lärare
- Närvaro
- Sammanfattning och kommentarer

Arbetsplatser

I december 2010 pågick utbildning på 24 arbetsplatser i 6 kommuner. Av dessa var 15 i kommunal och 9 i privat regi. Under projektperioden har 3 arbetsplatser tillkommit och 5 arbetsplatser har övergått från kommunal till privat regi.

Antal deltagare, grupper och lärare

I december fanns 290 registrerade deltagare i utbildningen inom SpråkSam. Under den tid som utbildningen pågått inom projektet (augusti 2009 – december 2010) har 129 deltagare avbrutit utbildningen och 75 deltagare har tillkommit. Störst antal avhopp registrerades i september (45 deltagare) och december (19 deltagare) 2009 samt augusti (20 deltagare) 2010. Antalet undervisningsgrupper i december 2010 var 37.

Under projektperioden har 1 sfi-lärare slutat och 1 har tillkommit, 7 vårdlärare har slutat och 5 har tillkommit²⁰. Detta innebär att antalet vårdlärare under projektperioden har minskat med 2.

---

²⁰ Hösten 2010 arbetade 14 sfi-lärare och 14 vårdlärare i utbildningen.

Närvaro

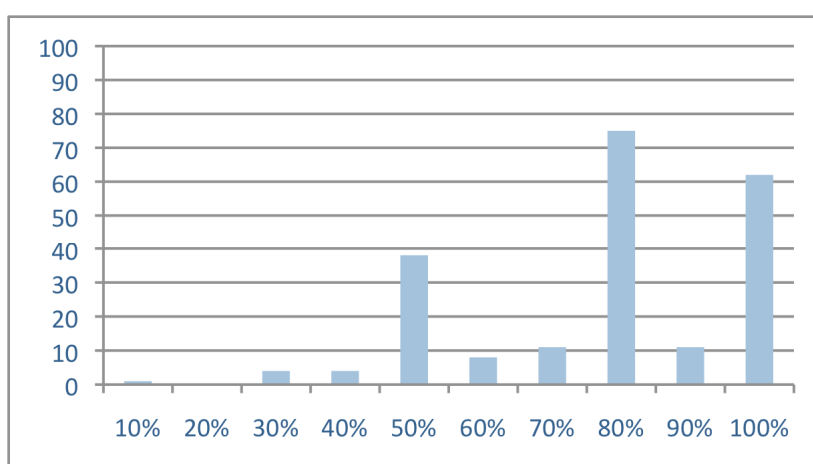
På grund av stor frånvaro i vissa grupper under första delen av projektet utgick i april 2010 ett informationsblad från projektledningen till arbetsplatserna med kriterier för deltagande i utbildningen inom SpråkSam.

En punkt i informationsbladet hade rubriken *Rekommendationer* och där stod bland annat:

- att deltagande i utbildningen är obligatorisk
- att utbildningen kräver 70 % närvaro för att få intyg (om inga särskilda skäl finns)
- att närvaro under 50 % kan betraktas som avhopp och därför omöjliggör fortsatt deltagande (om inga särskilda skäl finns)

I lärarnas redovisning av resultat ingick en grov skattning av varje deltagares närvaro under hela projektiden. Här följer en sammanställning för de 214 deltagare som lärarna redovisat²¹.

Närvaro

Jämför man detta med lärarnas skattning av deltagarnas närvaro utslaget över hela projektet, hade endast 9 deltagare (4 %) en närvaro under 50 procent, 46 deltagare (22 %) har mellan 50 och 60 procent och 159 deltagare (74 %) har en närvaro på 70 procent eller mer. Närvaron har generellt förbättrats under projektets gång.

Sammanfattning och kommentarer

Antalet arbetsplatser har under projektperioden ökat med 3 och 5 arbetsplatser har övergått från kommunal till privat regi. Ett par arbetsplatser stod i december 2010 inför en kommande omorganisation. Omorganisationerna har naturligtvis påverkat undervisningssituationen på dessa arbetsplatser. Det fanns oro bland deltagarna och all personal. Undervisningssituationen försvårades och deltagarnas motivation och möjlighet att koncentrera sig på studierna påverkades. Troligen har omorganisationerna påverkat studieresultaten för ett antal deltagare på ett negativt sätt. Hur mycket går dock inte att få fram. För vissa deltagare innebar omorganisationen byte av arbetsplats och/eller avhopp från utbildningen. På en arbetsplats har det under projektperioden funnits sex olika chefer. De nya cheferna var av naturliga skäl inte insatta i projektet. På ett par arbetsplatser ledde bytet av chef till något positivt, till exempel ett ökat intresse för utbildningen och ett bättre samarbete.

²¹ Redovisningen innefattar de deltagare som deltog i undervisningen i december 2010. Deltagare som avbrutit utbildningen under projektperioden fanns alltså inte med.

I SpråkSams projektbeskrivning anges att cirka 300 vårdbiträden och undersköterskor skulle få språk- och vårdutbildning på arbetsplatserna. Under projektperioden fanns ett relativt stort bortfall av deltagare speciellt under den första månaden och också vid halvårsskiptena. Antalet deltagare har dock varit runt 300 under hela projekttiden och cirka två tredjedelar av dessa har deltagit i utbildningen under hela projektperioden. Antalet undervisningsgrupper i december 2010 var något mindre än i augusti 2009. Några lärarbyten var gjorda under projektperioden och det totala antalet lärare hade minskat med två. Stabiliteten och kontinuiteten i utbildningen vad gäller antal grupper, deltagare och lärare under projektperioden har dock varit relativt god.

På följande sidor presenteras deltagarnas resultat samt deras och lärarnas åsikter om utbildningen.

Mål på individnivå

Detta avsnitt innehåller redovisningar från deltagarenkäter gjorda i maj och december 2010, information från deltagar- och lärarträffar samt redovisningar av deltagarnas resultat hösten 2010. Resultaten har analyserats och jämförts med deltagarnas ingångskunskaper hösten 2009.

Mål på individnivå

De anställda som deltar i utbildningen ska få sådant stöd i sin språk- och kompetensutveckling att de efter projekttiden blir fortsatt anställningsbara med förbättrad yrkeskompetens. Efter projekttiden ska de bättre kunna kommunicera med de äldre/funktionsnedsatta, anhöriga och kollegor, uttrycka sig, föra vidare information, dokumentera och ta emot instruktioner och delegering. Utbildningen ska leda till att kursdeltagarna får stärkt självkänsla, social förmåga samt lättare kan delta i kompetensutveckling och arbetsplatsens utveckling.

Redovisningen innehåller följande delar:

- Individuella studieplaner
- Bedömningar av deltagarnas språkliga kompetens utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet
- Genomförda kurser
- Lärarnas bedömning av deltagarnas språkliga och yrkesmässiga framsteg
- Utvärderingsträffar, enkäter
- Måluppfyllelse

Varje del avslutas med en sammanfattning med kommentarer.

Individuella studieplaner

De allra flesta lärare har under projektperioden, mer eller mindre aktivt, använt de individuella studieplanerna i undervisningen för planering och utvärdering. Någon lärare påpekade att man i studieplanerna inte borde ha skilt på språkliga och yrkesmässiga mål. Teori, praktisk tillämpning och språk hänger intimt samman och bör därför integreras även i studieplanerna. Flera lärare tyckte att de och deltagarna hösten 2009 hade satt för höga mål, till exempel en eller ofta flera kurser i sfi, svenska som andraspråk eller ur Omvårdnadsprogrammet. Några vårdlärare framförde att de i början var ganska fixerade vid kursmålen och också stressade för hur deltagare skulle klara att läsa in kurserna under projekttiden. Förutom detta skulle också arbetsplatsens och individens speciella behov hinnas med. Det hade blivit något av ett dilemma. Många deltagare hade inte heller haft den möjlighet att genomföra uppgifter på egen hand som lärarna hade förväntat sig. Efter diskussioner med projektledningen hade de reviderat studieplanerna och arbetsplatsens och individernas behov fokuserades. För andra fungerade det utmärkt att kombinera kursmål med individernas och verksamhetens behov. De såg det som en fördel att kunna anpassa kursmålen till verksamhetens behov och på så sätt knyta ihop teori och praktik. För många deltagare var dock det primära behovet att öka sina grundläggande baskunskaper för att senare kunna läsa mer teoretiska kurser. Flera lärare uttryckte att de under projektets gång tillsammans med deltagarna hade hittat former för studieplanerna som då blivit mer realistiska, tydligare och mer utvärderingsbara. Någon lärare framförde, att tydliga mål som också brutits ned i delmål var speciellt viktiga för deltagare som inte var studievana och som hade en kort utbildningsbakgrund. Några vårdlärare förmedlade att de genom projekt hade insett betydelsen av att i studieplanerna tydliggöra målen i omvårdnadskurserna genom att anpassa

och förankra kursmålen i det praktiska arbetet. Ett par lärare hade illustrerat målen i Omvårdnadsprogrammet i form av en tårta med de olika delkursernas innehåll beskrivna i tårtbitar. Deltagarna hade fått markerat vilka bitar de behärskade och vilka de behövde arbeta med. Några lärare hade tagit fram ett material som beskrev och förtydligade både yrkeskunskaper och språklig kompetens för social dokumentation och relaterat dessa till Europarådets referensnivåer för språkfärdighet²².

Sammanfattning och kommentarer

Lärarna är vana vid att undervisa och utvärdera mot fastställda kursplaner och betygskriterier. I SpråkSam skulle mål och delmål beskrivas utifrån individens och verksamhetens behov. Det fanns många studieplaner som redan från början hade tydliga och utvärderingsbara mål men många var mer generellt skrivna och därmed svåra att utvärdera. Många lärare, men inte alla, hade använt studieplanerna för utvärdering och också reviderat planerna under projektets gång. Några kände det som ett dilemma att både hinna med att läsa in kurser och samtidigt arbeta med verksamhetens behov medan andra tyckte det fungerade utmärkt och såg det som en fördel. Många kursplaner har reviderats under projektets gång och lärare har lyft fram vikten av att konkretisera och tydliggöra kursmål.

Bedömningar av deltagarnas språkliga kompetens med hjälp av Europarådets referensnivåer för språklig färdighet

Deltagare och lärare har under projektperioden genomfört tre bedömningar av den språkliga kompetensen utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet. Här redovisas resultaten från den tredje bedömningen och jämförelser görs med bedömningarna från hösten 2009.

Eftersom deltagare slutat och nya börjat är deltagargrupperna hösten 2009 och hösten 2010 inte identiska. Det går därför inte att utläsa om den språkliga kompetensen har utvecklats under perioden utan endast att jämföra de båda gruppernas språkliga nivåer vid de båda tillfällena.

En jämförelse av resultaten för de 130 deltagare som var med vid båda tillfällena är också gjord och redovisas senare i avsnittet. Resultat från bedömningen i maj 2010 redovisas däremot inte. Bedömningen gjordes mer som en avstämning och utvärdering för deltagarna och lärarna.

Resultaten redovisas för de tre färdigheterna: *Läsförståelse*, *Samtal och muntlig interaktion* och *Skriftlig färdighet*. Deltagarnas skattning respektive lärarnas bedömning redovisas i separata tabeller eller diagram.

Antalet redovisade deltagarskattningar i december 2010 var för *Läsförståelse* 172 och för *Samtal och muntlig interaktion* och *Skriftlig färdighet* 171. Antalet deltagare som lärarna hade bedömt var för *Läsförståelse* 195, för *Samtal och muntlig interaktion* 196 och för *Skriftlig färdighet* 189.

---

²² Detta material kommer att finnas i en kommande handbok för liknande projekt. Handboken kommer att färdigställas under våren 2010 och finnas på www.aldrecentrum.se/Utbildning1/SprakSam/.

Deltagarnas självskattning i december 2010			
<i>Nivå</i>	<i>Läsförståelse</i>	<i>Samtal och muntlig interaktion</i>	<i>Skriftlig färdighet</i>
	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent
C1-C2	27	26	12
B2	37	39	36
B1	26	29	30
A1-A2	10	6	22

Lärarnas bedömningar i december 2010			
<i>Nivå</i>	<i>Läsförståelse</i>	<i>Samtal och muntlig interaktion</i>	<i>Skriftlig färdighet</i>
	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent
C1-C2	9	11	2
B2	30	47	20
B1	37	34	37
A1-A2	24	8	41

Det fanns ett relativt stort bortfall av inskickade bedömningar hösten 2010. Orsaker till bortfallet var, enligt flera lärare, att frånvaron i december 2010 var ovanligt stor, många var lediga, sjuka eller borta av annan anledning.

Det kan vara intressant att relatera bedömningarna till de nivåer som, enligt arbetsgruppen i Stockholm, krävs för att språkligt kunna fungera tillfredsställande på arbetsplatsen som vårdbiträde eller undersköterska, det vill säga B1/B2. En jämförelse görs också med resultaten från hösten 2009. Som tidigare nämnts är grupperna vid de båda tillfällena inte identiska och det går alltså inte att se om någon utveckling har skett.

Andel deltagare (i %) som bedömts ligga på B1 eller högre. Resultat från hösten 2009 och hösten 2010.			
<i>B1 <</i>	<i>Läsförståelse</i>	<i>Samtal och muntlig interaktion</i>	<i>Skriftlig färdighet</i>
	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent
Enligt deltagarnas självskattningar 2009	68	68	46
Enligt deltagarnas självskattningar 2010	90	94	78
Enligt lärares bedömningar 2009	57	67	36
Enligt lärares bedömningar 2010	76	92	59

Deltagargruppen i december 2010 låg generellt på en högre nivå jämfört med deltagargruppen hösten 2009. För *Samtal och muntlig interaktion* är deltagarnas och lärares bedömningar relativt samstämmiga för övriga färdigheter ligger deltagarnas skattningar högre än lärares.

En jämförelse gjordes av resultaten hösten 2009 och hösten 2010 för de 130 deltagare som var med vid båda bedömningstillfällena. Deltagarna har alltså deltagit i utbildningen under hela projektperioden (med reservation för att någon/några under perioden kan ha gjort kortare uppehåll i studierna). I tabellerna är nivåerna B1 och B2 sammanslagna.

Läsförståelse

Deltagarnas självskattningar			
<i>Nivå</i>	<i>Läsförståelse hösten 2009</i>	<i>Läsförståelse hösten 2010</i>	<i>Förändring i procentenheter</i>
	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent	
C1-C2	20	22	+ 2
B1-B2	46	67	+ 21
A1-A2	34	11	- 23

Lärarnas bedömningar			
<i>Nivå</i>	<i>Läsförståelse hösten 2009</i>	<i>Läsförståelse hösten 2009</i>	<i>Förändring i procentenheter</i>
	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent	
C1-C2	8	10	+ 2
B1-B2	43	68	+ 25
A1-A2	49	22	- 27

Antalet deltagare som hösten 2010 låg på B1 eller högre har jämfört med hösten 2009 ökat med 23 procentenheter enligt deltagarskattningarna och 27 procentenheter enligt lärarnas bedömningar.

Samtal och muntlig interaktion

Deltagarnas självskattningar			
<i>Nivå</i>	<i>Samtal och muntlig interaktion hösten 2009</i>	<i>Samtal och muntlig interaktion hösten 2010</i>	<i>Förändring i procentenheter</i>
	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent	
C1-C2	18	24	+ 6
B1-B2	45	71	+ 26
A1-A2	37	5	-32

Lärarnas bedömningar			
<i>Nivå</i>	<i>Samtal och muntlig interaktion hösten 2009</i>	<i>Samtal och muntlig interaktion hösten 2010</i>	<i>Förändring i procentenheter</i>
	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent	
C1-C2	5	9	+ 4
B1-B2	63	83	+ 20
A1-A2	32	8	-24

Jämfört med hösten 2009 har antalet deltagare som låg på B1 eller högre hösten 2010 ökat med 32 procentenheter enligt deltagarnas skattningar och 24 procentenheter enligt lärarnas bedömningar.

Skriftlig färdighet

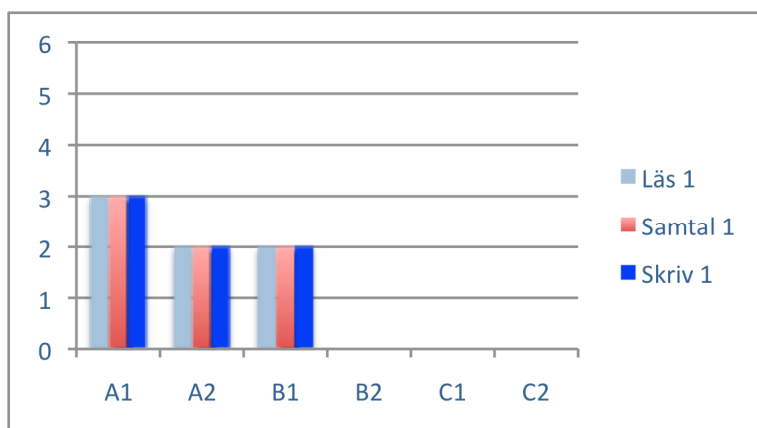
Deltagarnas självskattningar			
<i>Nivå</i>	<i>Skriftlig färdighet hösten 2009</i>	<i>Skriftlig färdighet hösten 2010</i>	<i>Förändring i procentenheter</i>
	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent	
C1-C2	12	15	+ 3
B1-B2	32	63	+ 31
A1-A2	56	22	- 34

Lärarnas bedömningar			
<i>Nivå</i>	<i>Skriftlig färdighet hösten 2009</i>	<i>Skriftlig färdighet hösten 2010</i>	<i>Förändring i procentenheter</i>
	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent	
C1-C2	2	2	+/- 0
B1-B2	26	65	+ 39
A1-A2	72	33	- 39

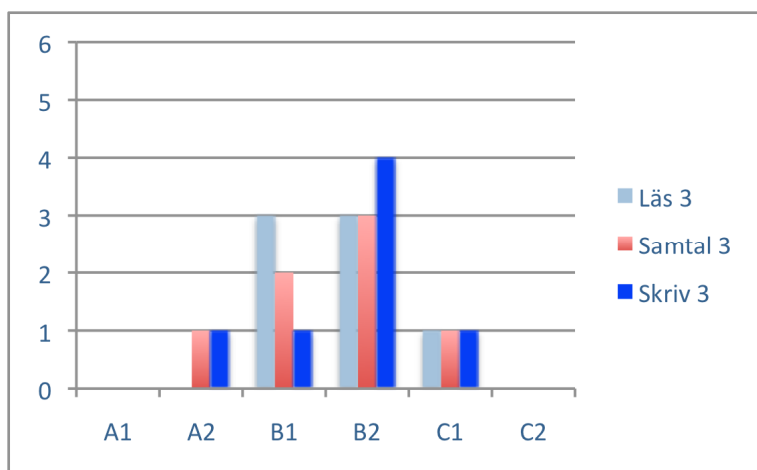
Enligt deltagarnas självskattning av skriftlig färdighet hösten 2009 låg cirka 45 procent på B1 eller högre. Motsvarande siffra för december var cirka 80 procent. Enligt lärarnas bedömning låg cirka 30 procent av deltagarna på B1 eller högre vid bedömningen hösten 2009 och cirka 70 procent vid bedömningen i december 2010. Antalet deltagare som för skriftlig färdighet bedömts ligga på nivåerna A1 – A2 hade enligt deltagarna minskat med 34 procentenheter och enligt lärarna 39 procentenheter.

Som tidigare nämnts visar tabellerna hela deltagargruppens utveckling. Resultaten för enskilda deltagargrupper och enskilda individer varierade. Nedan visas bedömningarna hösten 2009 och hösten 2010 för en enskild deltagargrupp och för två enskilda deltagare.

Deltagarnas självskattning hösten 2009

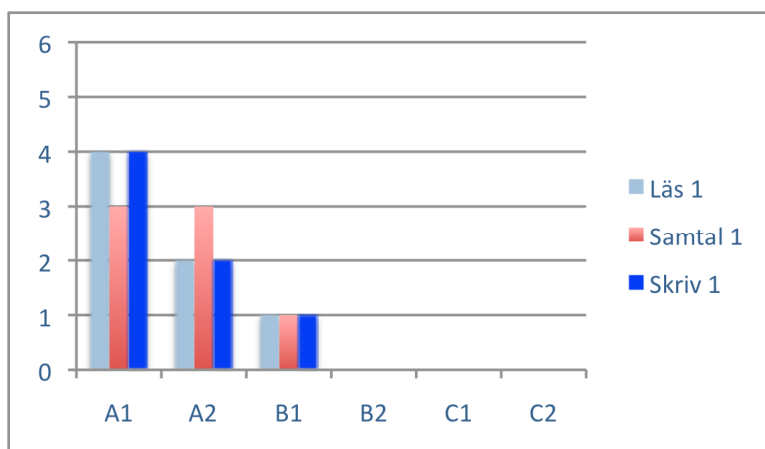

Deltagarnas självskattning hösten 2010

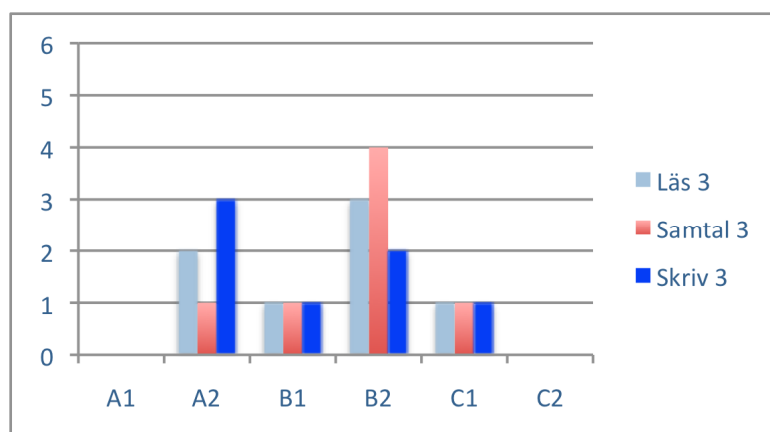

Diagrammet visar bedömningarna för en deltagargrupp där 7 deltagare i gruppen var med vid båda bedömningstillfällena. Jämfört med hösten 2009 har det enligt deltagarna skett en utveckling av samtliga färdigheter.

Lärarnas bedömning hösten 2009

Lärarnas bedömning hösten 2010

Även lärarnas bedömningar visar en tydlig utveckling av de 7 deltagarnas språkliga kompetens.

En analys av de enskilda deltagargrupperna visar att en utveckling skett, men i varierande grad, för samtliga deltagargrupper.

På individnivå har också en utveckling skett för de allra flesta deltagare. Många har utvecklat sin kompetens i samtliga färdigheter, vissa har utvecklat någon eller ett par färdigheter. För ett fåtal deltagare syns ingen utveckling. Här visas två exempel på individnivå.

	<i>Läsförståelse</i>		<i>Samtal och muntlig interaktion</i>		<i>Skriftlig färdighet</i>	
	Hösten 2009	Hösten 2010	Hösten 2009	Hösten 2010	Hösten 2009	Hösten 2010
Deltagare 1 Självskattning	A2	B1	A2	B1	A2	B1
Deltagare 1 Lärobedömning	A1	B1	A1	B2	A1	B1

Deltagare 1 har höjt sin kompetens i samtliga färdigheter. Vid den första bedömningen låg lärarens bedömning en nivå lägre än deltagarens skattning och vid den tredje var bedömningarna samstämmiga för *Läsförståelse* och *Skriftlig färdighet*. För *Samtal och muntlig interaktion* låg lärarens bedömning hösten 2010 en nivå högre än deltagarens.

	<i>Läsförståelse</i>		<i>Samtal och muntlig interaktion</i>		<i>Skriftlig färdighet</i>	
	Hösten 2009	Hösten 2010	Hösten 2009	Hösten 2010	Hösten 2009	Hösten 2010
Deltagare 2 Självskattning	B2	B2	B1	B2	A2	B2
Deltagare 2 Lärobedömning	B1	B1	B1	B2	A2	B1

Deltagare 2 och läraren var samstämmiga i bedömningarna för *Samtal och muntlig interaktion* både hösten 2009 och hösten 2010. Båda ansåg att den muntliga kompetensen hade höjts en nivå. De var också överens om att deltagaren inte hade höjt sin kompetens när det gäller *Läsförståelse*, dock låg deltagarens bedömning en nivå högre än lärarens. När det gällde *Skriftlig färdighet* var båda överens om att nivån hade höjts men inte om hur mycket.

Sammanfattning och kommentarer

Bedömningarna för de 130 deltagarna som varit med vid båda tillfällena visar en tydlig utveckling och höjning av deltagargruppens kompetens i samtliga färdigheter hösten 2010. Deltagarnas skriftliga kompetens var den färdighet som vid den första bedömningen låg på lägst nivå. Jämfört med den första bedömningen är det också den färdighet där resultaten visar den största ökningen. Trots att resultaten visar att den språkliga kompetensen under projektet generellt har höjts, kvarstår dock ett stort behov för många att utveckla framför allt den skriftliga kompetensen.

Att många deltagares och lärares bedömningar skilde sig åt i så pass hög grad vid båda bedömningstillfällena tyder på att Europarådets referensnivåer för språkfärdighet inte hade använts särskilt aktivt i undervisningen. Detta har naturligtvis påverkat bedömningarnas tillförlitlighet. Endast ett fåtal lärare hade vid projektets början erfarenhet av att bedöma språklig kompetens utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet. Det finns dock lärare som aktivt har använt Europarådets referensnivåer för språkfärdighet under hela projekttiden till exempel vid utvärdering och utvecklingssamtal. Om Europarådets referensnivåer för språkfärdighet ska användas vid liknande verksamhet eller vid fler projekt i framtiden bör denna erfarenhet beaktas och ovana lärare bör få fortbildning och/eller handledning för att kunna använda materialet både som ett redskap i undervisningen och för att bedöma språklig kompetens.

Genomförda kurser

Ett antal deltagare har under projekttiden genomfört kurser och fått betyg i sfi/svenska som andraspråk och/eller i kurser ur Omvårdnadsprogrammet.

Antal genomförda kurser och satta betyg	
<i>Sfi-kurser:</i>	
Kurs B	10
Kurs C	7
Kurs D	8
<i>Svenska som andraspråk</i>	
SVA G ²³	5
SVA A ²⁴	4
<i>Summa kurser</i>	<i>34</i>
Kurser ur <i>Omvårdnadsprogrammet:</i>	
Vård och omsorgsarbete	23
Social omsorg	11
Geriatrisk	7
Medicinsk grundkurs	3
Lindränd vård	4
Arbetsmiljö	1
<i>Summa kurser</i>	<i>49</i>

Antalet genomförda sfi-kurser eller kurser i svenska som andraspråk under projekttiden med minst betyget Godkänt var 34 och antalet genomförda kurser ur Omvårdnadsprogrammet med minst betyget Godkänt var 49.

Sammanfattning och kommentarer

Ett antal deltagare hade kurser som mål för utbildningen och har också under projekttiden tagit betyg. Många deltagare hade vid projektets början inte tillräcklig språklig kompetens för att kunna tillgodogöra sig teoretiska kurser. Processer har satts igång och deltagarna har blivit medvetna om språkets betydelse och självkänslan har genom studierna stärkts. Många har blivit motiverade att fortsätta studera, några har redan anmält sig till nya kurser och andra har

²³ Svenska som andraspråk inom den grundläggande vuxenutbildningen.

²⁴ Svenska som andraspråk inom den gymnasiala vuxenutbildningen.

planer på att fortsätta studera. Ett av delmålen för målet på individnivå var att 90 procent av deltagargruppen skulle genomföra kursen *Vård och omsorgsarbete* eller annan relevant kurs ur Omvårdnadsprogrammet. Även om detta delmål inte uppnåtts kan resultaten ändå sägas vara tillfredsställande. Det som också bör tas hänsyn till är att många deltagare redan vid starten av utbildningen hade med godkända resultat genomgått kurser eller hela Omvårdnadsprogrammet. Det fanns fler deltagare som hade intentionen att slutföra kurser men som av olika skäl inte nådde ända fram. En bidragande orsak till att vissa deltagare inte klarade att slutföra kurser var att det på de flesta arbetsplatser inte fanns tid inlagd för inläsning eller för att genomföra uppgifter mellan lektionstillfällena. Många deltagare hade en situation som gjorde att de inte heller hade möjligheter att göra detta utanför arbetet. Antalet undervisningstimmar under perioden varierade något för de olika grupperna. Det maximala timantalet under projektperioden var cirka 200 timmar vilket motsvarar cirka tre månaders heltidsstudier.

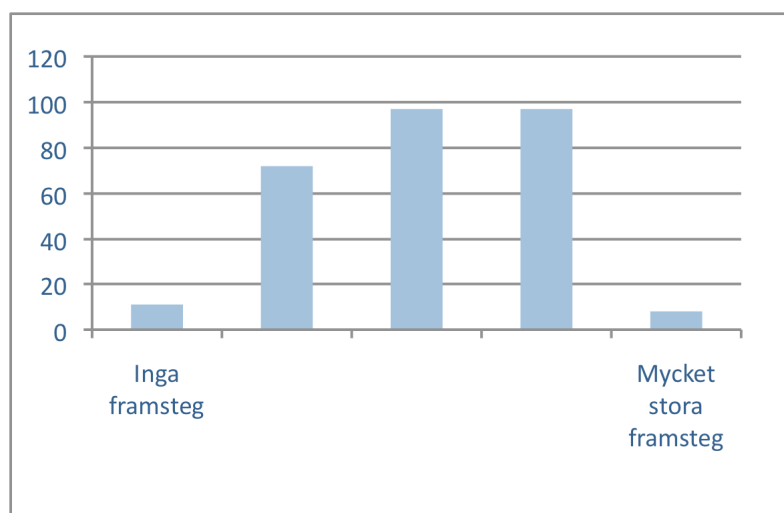
Lärarnas bedömning av deltagarnas språkliga och yrkesmässiga framsteg

För att kunna göra en beskrivning av deltagarnas framsteg, förutom bedömningen utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet och erhållna betyg från kurser, var lärarna ombedda att beskriva varje deltagares framsteg i förhållande till sina ingångskunskaper. Lärarnas bedömningar av deltagarnas framsteg utgick från dokumentation, observationer, prov och utvärderingar som gjorts under hela projektperioden.

Framsteg i förhållande till ingångskunskaperna

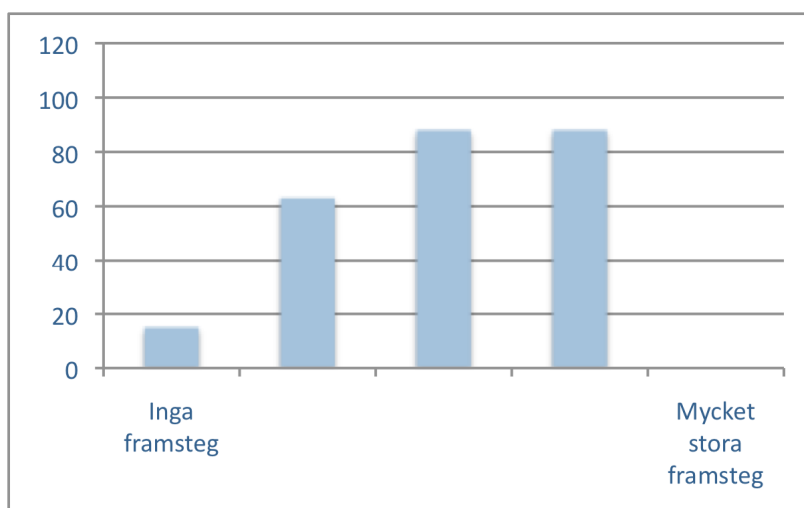
5. Mycket stora framsteg
4. Stora framsteg
3. Relativt stora framsteg
2. Små framsteg
1. Inga framsteg

Språkliga framsteg

Resultat finns redovisade för 289 deltagare. Av dessa hade, enligt lärarna, 92 procent gjort framsteg men i varierande grad. Cirka 38 procent av deltagarna hade gjort stora eller mycket stora framsteg, 34 procent hade gjort relativt stora framsteg och för 24 procent av deltagarna var framstegen små. Cirka 4 procent av deltagarna hade inte gjort några framsteg alls.

Framsteg yrkesmässigt; teori, praktik

Resultat fanns redovisade för 264 deltagare. Av dessa hade, enligt lärarna, 94 procent gjort framsteg men i varierande grad. 38 procent av deltagarna hade gjort stora eller mycket stora framsteg, 33 procent hade gjort relativt stora framsteg och för 24 procent av deltagarna var framstegen små. Cirka 5 procent av deltagarna hade inte gjort några framsteg alls.

Förutom dessa mer generella bedömningar gav lärarna exempel på och beskrivningar av vad varje enskild deltagares framsteg innebar. De språkliga och yrkesmässiga framstegen gick ofta in i varandra. Här redovisas ett urval.

Exempel på språklig och yrkesmässiga framsteg: läsning och läsförståelse

Lärarna gav exempel på att läsförståelsen, på olika nivåer, hade utvecklats för många deltagare. Det fanns deltagare som nu läste lättlästa böcker, deltagare som läste tidning och använde lexikon, deltagare som hade ökat sitt ordförråd genom att de hade läst mycket skönlitteratur, deltagare som läste högt för brukare och deltagare som aktivt läste informationsblad och minnesanteckningar. Det fanns deltagare som hade utvecklat sitt ordförråd och sina lässtrategier och därmed bättre kunde förstå faktatexter, artiklar eller teoriböcker och/eller svensk skönlitteratur.

Exempel på språkliga och yrkesmässiga framsteg: samtal och muntlig interaktion

Även för samtal och muntlig interaktion fanns många exempel på framsteg på olika nivåer. Många deltagare hade till exempel fått ett större ordförråd och varierade sitt språk mer. Det fanns deltagare som nu vågade fråga arbetskamrater när de inte förstod, deltagare som genomförde enklare beställningar per telefon, deltagare som pratade mer med kollegor och brukare eller som allmänt kommunicerade både mer och bättre och det fanns deltagare som vågade säga ifrån. Många deltagare genomförde nu samtal med anhöriga utan stöd av kollega och/eller bättre förstod instruktioner från arbetsterapeut eller sjukgymnast. Det fanns exempel på deltagare som på personalmöte hade presenterat något de tagit upp i utbildningen eller som yttrade sig på APT-möten och/eller kunde argumentera och uttrycka sig mer nyanserat.

Exempel på språkliga och yrkesmässiga framsteg: skriftlig färdighet

Den färdighet som förekom mest frekvent i lärarnas exempel var den skriftliga och handlade då oftast om dokumentation. Det fanns till exempel deltagare som nu hade börjat våga skriva och som med stöd av en mall eller en kollega kunde skriva dagboksanteckningar. Det fanns deltagare som nu skrev protokoll om någon kollega skrev samtidigt. Flera deltagare skrev

minnesanteckningar, genomförandeplaner eller levnadsberättelser självständigt och deltagare som skrev både nyanserat och grammatiskt korrekt. I flera exempel togs datoranvändning upp och det fanns deltagare som hade lärt sig att använda och skriva på datorn, som kunde hantera e-post eller som dokumenterade självständigt i ParaSol eller Pro Capita²⁵.

Exempel på språkliga och yrkesmässiga framsteg: övrigt

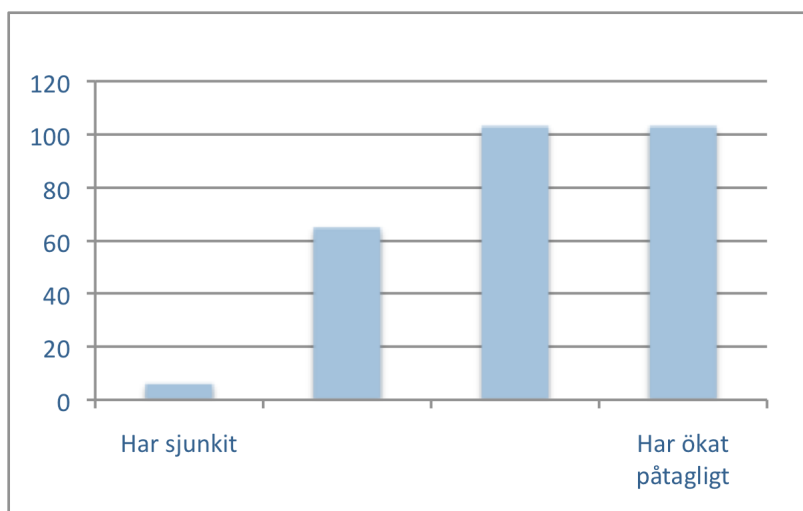
Andra axplock från lärarnas exempel beskrev att deltagare hade ökat sin kunskap om olika sjukdomar och om bemötande eller hade fått kunskaper om demens, utvecklingsstörning och funktionsnedsättning. Andra hade repeterat, aktualiserat, fått nya teoretiska kunskaper och kunde naturligt koppla ihop teori till praktik. Flera deltagare kunde teoretisera kring praktiska situationer, reflektera och diskutera etiska dilemman och/eller nu kom med egna idéer. Någon deltagare hade utvecklat ledaregenskaper.

I de övergripande målen på individnivå står att individen inom projektet får stärkt självkänsla. Lärarna var därför ombdda att bedöma om deltagarnas självkänsla hade ökat under projekttiden.

Följande alternativ fanns:

4. Har ökat påtagligt
3. Har ökat
2. Ingen förändring
1. Har sjunkit

Självkänsla

För cirka tre fjärdedelar av deltagarna hade självkänslan ökat eller ökat påtagligt. För 23 procent märktes det ingen skillnad och för några få deltagare hade självkänslan sjunkit.

Sammanfattning och kommentarer

De flesta deltagare hade under projekttiden gjort både språkliga och yrkesmässiga framsteg. Resultaten för språkliga framsteg och yrkesrelaterade framsteg är nästan identiska. Detta kan styrka projektets grundtanke att kompetensutvecklingen gynnas av att i utbildningen ha både en sfi-lärare och en vårdlärare. Att antalet deltagare i redovisningen för yrkesmässiga

²⁵ Dokumentationsprogram som används i de olika kommunerna

framsteg var något mindre än för språkliga framsteg beror till en del på att vissa deltagares behov av utbildning endast gällde den språkliga kompetensen och/eller att det på grund av deltagarnas redan gedigna yrkeskompetens, enligt lärarna, var svårt att bedöma hur stora framsteg de gjort. Många sfi-lärare tyckte också att det var svårare att värdera graden av framsteg för den språkliga kompetensen för deltagare som låg på en hög nivå. För drygt en fjärdedel av deltagarna hade lärarna sett små eller inga framsteg. Av dessa hade några haft sporadisk närvaro, några varit närvarande men stressade för att det saknats personal på avdelningen och några var oroliga inför vad en omorganisation skulle medföra. Även i slutet av perioden fanns också några, även om det inte var många, som inte var motiverade att gå utbildningen. På de flesta arbetsplatserna hade deltagarna inte haft tid avsatt för att göra uppgifter mellan undervisningstillfällena och/eller hade inte en situation som möjliggjort studier utanför arbetet. Detta hade påverkat resultaten och graden av märkbara framsteg.

De flesta deltagare hade fått en ökad självkänsla. Även här ska man komma ihåg att graden av ökning kunde bero på deltagarnas ingångssituation, det vill säga vilken självkänsla och medvetenhet deltagarna hade från början. Vissa hade redan då en god självkänsla och hög medvetenhet om vad de ville förbättra. Om man jämför dessa två citat från deltagare, ”Jag behöver aktualisera mina kunskaper från Omvårdnadsprogrammet” eller ”Jag vill ha hjälp med att nyansera mitt språk när jag skriver” med citatet ”Jag behöver mer kunskaper så att jag kan göra nya saker och inte bara hjälpa till med maten och på toa”²⁶, kan man ana att självkänslan hos dessa deltagare troligen skilde sig åt en del.

Utvärderingsträffar, enkäter

Avsnittet innehåller följande punkter:

- Utvärderingsträff, lärare
- Deltagarenkäter
- Utvärderingsträffar, deltagare
- Chefsenkät
- Sammanfattning och kommentarer

Utvärderingsträff, lärare

I november 2010 genomfördes fem utvärderingsträffar med lärarna i mindre grupper. På träffarna deltog sammanlagt 11 vårdlärare och 13 sfi-lärare. Diskussionerna och utvärderingarna utgick från projektets mål. I det följande redovisas information och synpunkter som framkom vid diskussionerna om förutsättningar för utbildningen och deltagarnas resultat.

Lärare tyckte att arbetet med deltagarna hade fungerat utmärkt. De flesta deltagare hade varit motiverade och hade känt det som ett erbjudande att få delta i utbildningen. Framför allt under den första perioden fanns det dock på några arbetsplatser deltagare som var missnöjda därför att de tyckte att de blivit beordrade istället för tillfrågade och mycket tid hade ägnats åt motiveringsarbete. Lärarna på dessa arbetsplatser ifrågasatte sättet som deltagarna hade blivit uttagna till utbildningen. De allra flesta deltagare var nu motiverade. Det fanns deltagare, även om det inte var så många, som eventuellt inte borde ha deltagit därför att de inte hade de behov som beskrevs i projektet, enligt några lärare. De tyckte att målgruppen kanske från början borde ha definierats tydligare. För vissa deltagare var det fortfarande i slutet av projektet svårt att komma ifrån arbetet på grund av brist på personal även om situationen hade

---

²⁶ Citaten är från hösten 2009.

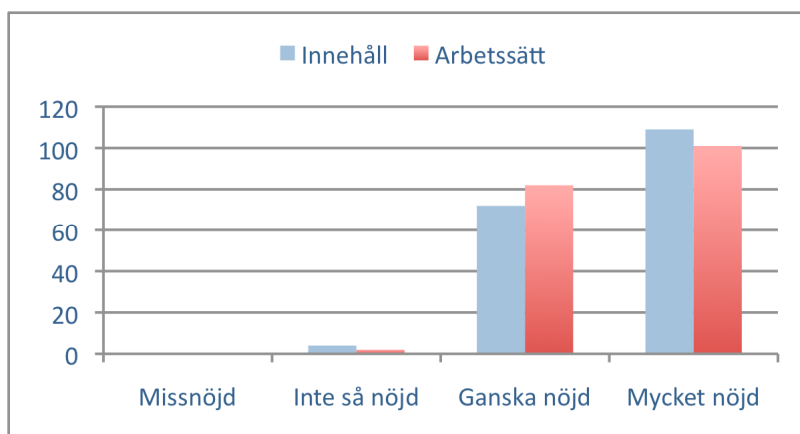
förbättrats på flera arbetsplatser. Några lärare lyfte fram att det i utbildningen fanns deltagare som hade slutbetyg från Omvårdnadsprogrammet men som hade en mycket låg språklig kompetens. Lärarna var tveksamma till hur betygen från Omvårdnadsprogrammet var satta. Lärare tyckte generellt att arbetet med deltagarna hade varit mycket positivt och uttryckte att stämningen i deltagargrupperna var eller hade blivit öppen och trygg samt att sammanhållningen mellan deltagarna var god.

Deltagarenkäter

Deltagarna fick under projektperioden besvara två enkäter om utbildningen, en i maj och en i december 2010. Enkäterna som var webbaserade distribuerades via lärarna. Det fanns också möjlighet att besvara frågorna i pappersform.

Enkäten i maj besvarades av 221 och i december av 185 deltagare. De flesta deltagare som besvarade enkäten i december hade påbörjat utbildningen i augusti eller september 2009, det vill säga hade deltagit i utbildningen under hela projektperioden. De flesta enkäter var vid båda tillfällena besvarade på papper. Frågorna i de båda enkäterna var delvis desamma och redovisningen är en sammanställning av båda. De flesta redovisade frågorna och svaren kommer dock från enkäten i december 2010.

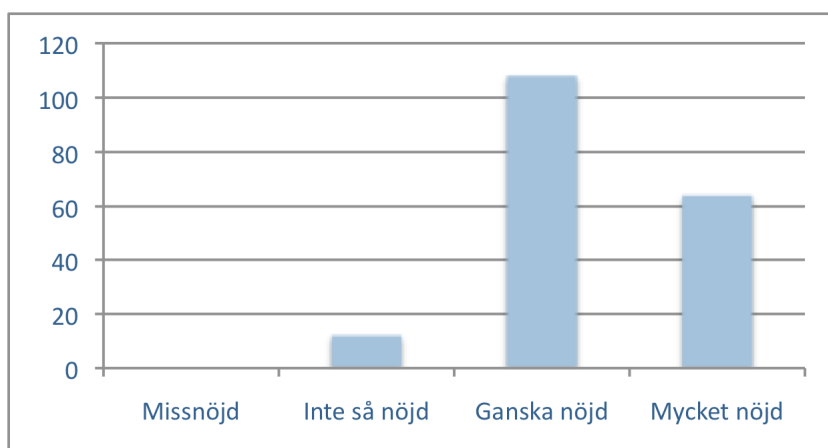
Nu är projektet SpråkSam snart slut. Hur nöjd är du med utbildningen?

Så gott som alla deltagare som besvarade enkäten i december var nöjda med innehållet i undervisningen, 39 procent var ganska nöjda och 60 procent mycket nöjda. När det gäller arbetsätt var 44 procent ganska nöjda och 55 procent mycket nöjda. Deltagarna fick samma frågor i maj och en något större procentandel var då mycket nöjda både med innehållet (69 %) och med arbetsättet (63 %).

De flesta deltagare hade kommenterat sina svar. Många lyfte fram att de var nöjda med sina lärare. Flera skrev att de var nöjda med utbildningen därför att innehållet utgätt från deras behov i arbetet. Några skrev att det var bra att utbildningen innehöll både vård och svenska. När det gällde arbetsättet var många nöjda med att deltagarna i gruppen fick jobba med olika saker och att de också diskuterade mycket tillsammans. Flera tyckte att det var bra att de ofta arbetade i små grupper och att takten var lagom. Några tyckte att utbildningstiden per tillfälle var för kort. Ett par deltagare kommenterade att de inte var helt nöjda med utbildningen därför att motivationen saknades.

Hur nöjd är du med dina resultat?

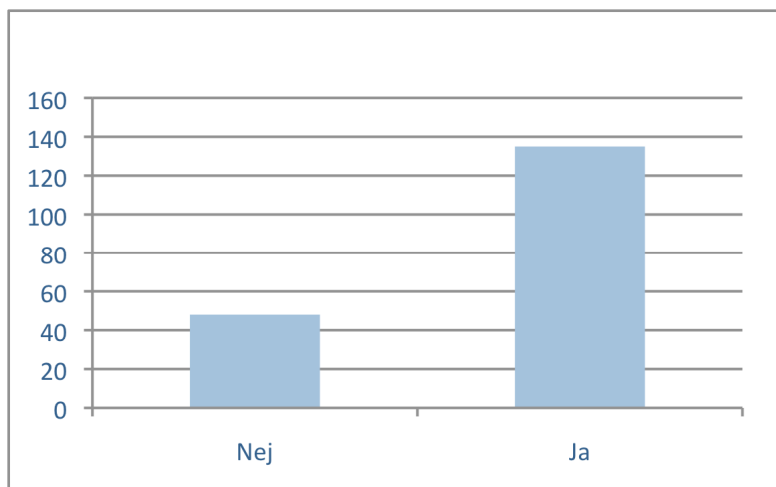
På frågan om hur nöjda de var med sina resultat svarade 35 procent i december att de var mycket nöjda, 59 procent att de var ganska nöjda och 7 procent att de inte var så nöjda. Även här var det fler deltagare som svarade att de var mycket nöjda i maj än i december.

På en fråga om deltagarna tyckte att de förbättrat sina kunskaper inom vård- och omsorgsarbetet respektive sina svensk-kunskaper svarade de allra flesta ja, 91 procent i december respektive 93 procent i maj.

I kommentarerna i december skrev många att de hade lärt sig mycket, men att de behövde mer. Många tyckte att de förbättrat sin skriftliga förmåga, till exempel att de nu hade börjat skriva eller kunde formulera sig bättre när det gällde dokumentation. Flera skrev att de nu förstod bättre och vågade prata mer. En del tyckte att de blivit mer medvetna om språkets betydelse och andra att de hade fått bättre självförtroende. Några lyfte fram att de hade fått mer kunskaper om vård och omsorgsarbetet, till exempel kunde mer om sjukdomar, demens och bemötande. Någon skrev att hon/han nu förstod fler termer och en annan att hon/han inte behövde så mycket av vård delen eftersom hon/han redan hade gått Omvårdnadsprogrammet.

På en fråga om de fått stöd i sina studier på arbetsplatsen svarade cirka 80 procent av deltagarna i december att de hade fått stöd och 19 procent att de ibland hade fått stöd. Många svarade att de fått stöd av arbetskamrater (40 %), språkbuden (28 %), chefen (24 %) och några svarade att de hade fått hjälp av brukarna eller någon anhörig. I maj hade några fler angett att de hade fått stöd av arbetskamrater och chefen och något färre att de hade fått stöd av språkbuden. Även i maj hade några fått stöd av brukare och anhöriga.

Klarar du några arbetsuppgifter bättre på grund av att du deltagit i utbildningen inom SpråkSam?

Cirka 75 procent av deltagarna tyckte att de klarade arbetsuppgifter bättre på grund av att de deltagit i utbildningen.

Många av de kommentarer som fanns till denna fråga handlade också om dokumentation, många skrev till exempel, att de nu dokumenterade, andra att de kunde använda kommunens dokumentationsprogram och några att de kunde formulera sig bättre eller mer korrekt. Flera deltagare skrev också att de kände sig säkrare och/eller att de var mer aktiva i samtal, till exempel med brukarna.

Utvärderingsträffar, deltagare

I november 2010 var samtliga deltagare inbjudna att delta i någon av de 3 träffar som projektledningen hade inbjudit till. Syftet med träffarna var att deltagarna skulle få träffa varandra och byta erfarenheter och att projektledningen skulle få information om deltagarnas syn på utbildningen. Träffarna inleddes med en föreläsning, *Om erfarenheter att lära sig svenska som vuxen*²⁷. Deltagarna fick sedan diskutera ett antal frågeställningar om projektet och utbildningen i smågrupper. Träffarna avslutades med redovisningar av diskussionerna. På träffarna deltog 190 deltagare.

Mycket av den information som framförts i deltagarenkäterna bekräftades på träffarna. Deltagarna var generellt nöjda med utbildningen och med sina lärare. De tyckte att det hade varit bra att ha en vårdlärare och en svensklärare. Många grupper framförde att de tyckte att utbildningen hade gett dem ökade kunskaper både inom omsorgsarbetet och i svenska. Det som även här kom fram var att de ökade kunskaperna för många främst handlade om den skriftliga kompetensen och dokumentationen. Några framförde att den ökade kunskapen bland annat innebar att de nu bättre kunde ta hand om och hjälpa brukarna.

Till exempel förstår vi mer om demens, vi kan tolka beteenden och förstå hur vi ska bemöta dem.

²⁷ med Meheret Dawit, modersmåls lärare i Tigrinja och tolk.

Några önskade att de skulle ha fått undervisning i datakunskap och andra som hade fått dataundervisning önskade att de hade fått mer.

Flera deltagare tyckte att självförtroendet hade ökat och att de vågade mer. Många hade kommit direkt ut i arbetslivet när de anlände till Sverige vilket gjorde att det inte funnits tid att lära sig svenska först. Kommunikationen med brukarna och med arbetskamraterna hade blivit bättre och de ökade kunskaperna gjorde att de kände sig tryggare i arbetet.

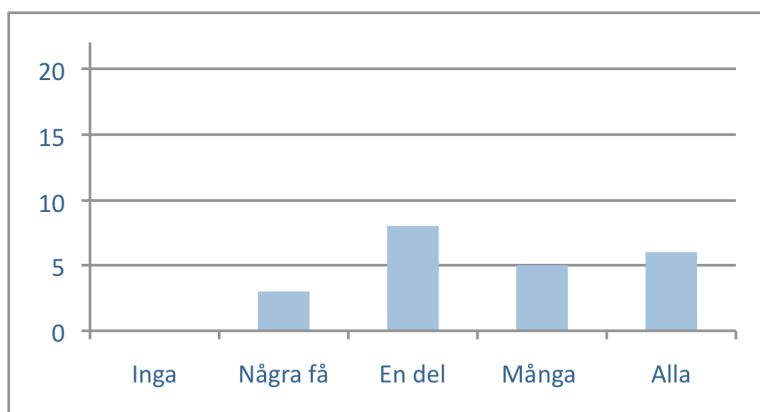
Vi dokumenterar bättre och har fått trygghet och säkerhet i jobbet. Vi vågar nu säga till och tala om vad vi tycker.

Deltagarna fick i grupperna också värdera hur nöjda de var med utbildningen inom SpråkSam på en skala från 1 till 10, där 1 var ”inte alls nöjd” och 10 var ”mycket nöjd”. Gruppernas värderingar varierade från 7 till 10.

Chefsenkät

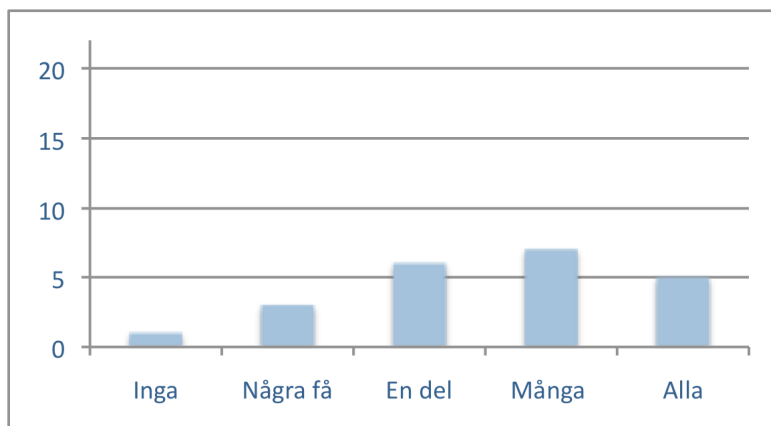
I den chefsenkät som skickades ut i december 2010 från projektledningen och som besvarades av 23 chefer, fanns några frågor som berörde deltagarnas resultat.

Hur många deltagare i utbildningen bedömer du har förbättrat sin språkförmåga?

Ungefär hälften av de chefer som besvarade enkäten uppgav att alla eller många deltagare hade förbättrat sin språkliga förmåga.

Hur många deltagare i utbildningen har förbättrat sin yrkesmässiga kompetens?

Något mer än hälften av cheferna angav att alla eller många deltagare har förbättrat sin yrkesmässiga kompetens.

Cheferna fick också frågor dels om deltagarna hade fått bättre förutsättningar att klara sina nuvarande arbetsuppgifter, dels hur många som hade fått fördjupade eller bredare arbetsuppgifter. 15 chefer svarade att alla eller många hade fått bättre förutsättningar, 5 chefer svarade en del och 1 chef att inga deltagare hade fått bättre förutsättningar att klara sina nuvarande arbetsuppgifter. 8 chefer uppgav att alla eller många hade fått fördjupade eller bredare arbetsuppgifter, 8 chefer att en del och 5 chefer svarade att inga deltagare hade fått det.

Några chefer hade kommenterat sina svar:

- De har fått bättre förståelse både för språket och vården vilket har gett en ökad känsla av kunnande och ett ökat självförtroende.
- Alla har fått ett utökat ordförråd och en insikt i vikten av att tala rätt i bemötandet.
- Ungefär hälften av deltagarna har förbättrat sin språkliga kompetens.
- Jag tycker att alla som gått utbildningen har lyft sig minst en nivå utifrån sin egen utgångspunkt.
- De flesta har för svaga kunskaper i svenska för att verksamheten ska se någon utveckling i tal eller skrift.
- Verksamheten ser ingen skillnad.

På en fråga om vad de tyckte hade varit bäst med projektet hade några chefer tagit upp utbildningen och deltagarnas resultat.

Det bästa med projektet har varit:

- att så många har fått möjlighet till utbildning i både omvårdnad och vårdsvenska.
- att de har fått bra förutsättningar för att själva fortsätta på egen hand.
- att det har stärkt självkänslan hos medarbetare som är med i projektet. De vågar fråga då de inte förstår. De frågar självmant om det heter så eller så, där de tidigare kanske låtsades att de förstod, av rädsla för att "tappa ansiktet". Det går att på ett mer avspänt och självklarare sätt att tala om eller påpeka felaktigheter.

Sammanfattning och kommentarer

Lärarna tyckte att arbetet med deltagarna hade fungerat bra. I både deltagarenkäten och på deltagarträffarna framkom att deltagarna i stort sett var nöjda med utbildningen och sina resultat. De flesta tyckte att de hade gjort framsteg, men många, kanske de flesta, kände troligen att de inte hade nått så långt som de trodde eller önskade och att de behövde mer. Att fler deltagare i maj än i december 2010 i enkäten hade svarat att de var mycket nöjda med sina resultat berodde troligen just på detta och att de kände att de behövde fortsätta studera. Det som också har återkommit vid flera tillfällen är att tiden för projektet var för kort. Något som kom fram i enkäten, på träffarna och också vid besök på arbetsplatserna var att deltagarna tyckte det var bra att de fick arbeta med det som de behövde i arbetet. Tre fjärdedelar av deltagarna tyckte att de nu klarade sina arbetsuppgifter bättre. Flera av deltagarnas kommentarer berörde områden som finns i målen för projektet, till exempel att bättre kunna kommunicera med de äldre/funktionsnedsatta och att bättre kunna dokumentera. De flesta chefer tyckte att alla, många eller en del av deltagarna hade förbättrat både sin språkliga och sin yrkesmässiga kompetens.

Måluppfyllelse

Ungefär två tredjedelar av deltagarna har deltagit i utbildningen under hela projektperioden. Cirka 60 procent av deltagarna hade vid projektets början genomgått hela eller hade betyg från en eller flera kurser ur Omvårdnadsprogrammet. Under projektperioden sattes 49 betyg

på kurser ur Omvårdnadsprogrammet och 34 betyg på kurser ur sfi-utbildningen eller svenska som andraspråk inom den grundläggande vuxenutbildningen eller vuxengymnasiet. Många deltagare hade inte vid projektets början tillräcklig språklig kompetens för att kunna tillgodogöra sig teoretiska kurser. Processer har satts igång och många deltagare har blivit medvetna om språkets betydelse och självkänslan har genom studierna stärkts. Flera har blivit motiverade att fortsätta studera, några hade redan anmält sig till nya kurser och andra har planer på att fortsätta studera. Deltagarna har, med några undantag, förbättrat både sin språkliga nivå och sin yrkeskompetens. De flesta klarar sina arbetsuppgifter på ett bättre sätt och några har fått nya arbetsuppgifter. Framför allt den skriftliga kompetensen har generellt förbättrats. Det fanns många som i slutet av projektet till exempel dokumenterade och skrev minnesanteckningar. Flera som redan dokumenterade uttryckte sig bättre och mer korrekt. Många hade också utvecklat sin muntliga kompetens och kommunicerade bättre med brukarna, anhöriga och med kollegor. Det fanns många deltagare som nu vågade fråga när de inte förstod eller som var aktiva på APT-möten. Även läsförståelsen hade ökat och arbetsplatsernas informationsblad eller sjukgymnastens instruktioner lästes nu med större förståelse av fler deltagare. Behovet av utbildning på grundläggande nivå kvarstår dock för många. Dessa deltagare behöver få stöd för att kunna fortsätta studera och komplettera sin utbildning dels för att fortsätta att utveckla sin kompetens för nuvarande arbete, dels för att vid eventuella nedskärningar, omorganisationer eller byte av arbetsplats bli fortsatt anställningsbara. Det finns ett delmål som inte har nåtts nämligen att 90 procent av deltagarna skulle med betyg ha genomfört någon kurs ur Omvårdnadsprogrammet. Målet var satt innan det fanns tillräcklig kunskap om deltagarnas ingångskunskaper. Med den kunskapen måste resultaten av utbildningen anses som goda och att målen på individnivå följaktligen har nåtts.

På följande sidor presenteras information som framkommit om hur de praktiska förutsättningar för genomförandet av utbildningen och samarbetet mellan lärarna och arbetsplatserna har fungerat i under projektperioden.

Mål på organisationsnivå

I avsnittet *Mål på organisationsnivå* redovisas information om hur de praktiska förutsättningar för genomförandet av utbildningen och samarbetet med arbetsplatsen har fungerat under projekttiden samt om och hur utbildningen i projektet har påverkat framtida utbildningar.

Mål på organisationsnivå

Projektet ska medföra att arbetsplatserna utvecklar och använder hållbara strukturer, arbetssätt och modeller som ökar medvetenheten och förutsättningarna för att förbättra arbetsplatsens kommunikation, både muntligt och skriftligt. Syftet är att utforma en språkutvecklande arbetsplats. Projektet ska utveckla långsiktiga samverkansformer mellan svenska som andraspråk och Omvårdnadsprogrammet inom kommunal vuxenutbildning.

Informationen redovisas utifrån följande punkter:

- Arbetsplatsen som utbildningsmiljö samt praktiska förutsättningar för utbildningen.
- Samarbetet mellan arbetsplatserna, lärarna och skolledarna
- Samverkansformer mellan svenska som andraspråk och Omvårdnadsprogrammet
- Sammanfattning och kommentarer
- Måluppfyllelse

Arbetsplatsen som utbildningsmiljö samt praktiska förutsättningar för utbildningen.

Arbetsplatsernas utbildningsmiljö har i stort sett varit desamma under hela utbildningstiden. På några arbetsplatser har en del av undervisningen kunnat förläggas ute i verksamheten och på andra har detta inte varit möjligt. På de flesta arbetsplatser har, enligt lärarna, personalen varit positiva och utbildningen var eller blev en naturlig del av verksamheten.

På många arbetsplatser fungerade undervisningslokalerna bra under hela projektperioden och på en del arbetsplatser blev de bättre under projektets gång. Några hade bytt lokal, på en del arbetsplatser hade lokalerna utrustats med till exempel blädderblock, skrivtavla, OH-apparat eller förvaringsskåp. På någon arbetsplats hade datorer köpts in, på en annan hade de fått möjlighet att gå till en lånad datasal varannan vecka. På några arbetsplatser fanns det dock fortfarande problem med trånga eller dåligt utrustade lokaler. Det flera lärare tog upp på utvärderingsträffarna var att de hade saknat möjlighet att se på film.

Många lärare tyckte att deltagarnas förutsättningar för att delta i utbildningen under hela projektet hade fungerat bra, utbildningen var prioriterad och vikarier hade satts in. På andra arbetsplatser hade utbildningen lagts in i deltagarnas schema vilket också fungerade bra. Ibland inföll undervisningen på deltagares lediga dagar. Vissa av dessa deltagare fick då kompensation för detta, dock ej alla. Det som även i slutet av projektperioden upplevdes som ett problem på vissa arbetsplatser var att deltagare kände sig stressade eller hade dåligt samvete för att arbetskamraterna fick för stor arbetsbelastning. Det hade för många varit svårt att få tiden att räcka till för både arbete och studier och också att få tid för uppgifter mellan undervisningstillfällena.

Samarbete mellan arbetsplatsen, lärarna och skolledarna

Samarbetet mellan arbetsplatserna och utbildningsanordnarna redovisas under följande punkter:

- Samarbetet mellan arbetsplatserna och lärarna
- Samarbetet mellan arbetsplatserna och skolledarna
- Samarbetet mellan lärare och skolledare

Samarbetet mellan arbetsplatserna och lärarna

Många lärare framhöll vikten av ett bra samarbete framför allt med chefen. Samarbetet mellan lärarna och cheferna hade sett olika ut. På flera arbetsplatser fanns det redan från starten ett bra samarbete med regelbundna träffar, planering, uppföljning och cheferna hade visat stort intresse både för undervisningen och för deltagarnas resultat. På några arbetsplatser hade samarbetet först varit trevande men hade sedan utvecklats under projektperioden och på en del arbetsplatser fanns det en positiv kontakt, men man hade inte träffats så ofta. Några lärare berättade att kontakten med chefen hade minskat i slutet av projektet. På någon arbetsplats hade samarbetet blivit bättre efter ett chefsbyte och på en annan hade samarbetet upphört efter en omorganisation. Några lärare påpekade att cheferna hade en tung arbetsbörda och att det var svårt att hitta tider att träffas. På några arbetsplatser hade den mesta kontakten skett via e-post under hela projektet.

Hur mycket samarbete det hade funnits mellan lärarna och språkbuden under projekttiden var olika. På några arbetsplatser hade språkbuden regelbundet varit med i undervisningen och de hade hittat bra samverkansformer där deltagarna fick stöd både i studierna och i vardagsarbetet. På några arbetsplatser hade samarbetet kommit igång efter en period och utvecklats successivt. Det fanns fortfarande i slutet av projektet arbetsplatser där lärarna och/eller deltagarna hade liten eller ingen kontakt med språkbuden.

Samarbetet mellan arbetsplatserna och skolledarna

I oktober inbjöd projektledningen skolledarna till en workshop med erfarenhetsbyte och utvärdering av projektet. På träffen diskuterades ett antal frågor, bland annat samarbetet med arbetsplatsen. På mötet deltog 7 skolledare från 5 av de 8 utbildningsanordnarna.

De skolledare som deltog på workshopen verkade generellt inte ha haft så stor kontakt med arbetsplatserna. Samarbetet mellan utbildningsanordnarna och arbetsplatserna hade till största delen skett via lärarna, vilket de tyckte var ganska självklart. Skolledarna hade mest kontakt med arbetsplatserna i inledningsskedet och det handlade då om organisatoriska frågor som tid och lokaler. Samtliga skolledare tyckte att det skulle behövts åtminstone ett par träffar med cheferna under projektetiden.

En annan fråga som diskuterades var hur det kunde vara möjligt att deltagare som gått Omvårdnadsprogrammet hade bristfälliga kunskaper i svenska. Flera skolledare tog som en tänkbar förklaring upp att det i utbildningen är de faktiska teorikunskaperna som gäller. De deltagare, både med svenska som modersmål och andraspråkstalare, som har problem med att skriva får till exempel göra muntliga prövningar. En annan förklaring som framfördes var att kraven på arbetsplatserna har ökat framför när det gäller social dokumentation men det har inte förändrat utbildningen. Utbildningen är mycket teoretisk och har mycket lite inslag av praktisk tillämpning. Kurserna är mycket koncentrerade och har få timmar. Det finns inte tillräckliga krav på att kursdeltagarna ska kunna formulera sig väl, varken skriftligt eller

muntligt. Det lärarna bedömer är innehållet och de teoretiska kunskaperna. Detta är ett problem som blivit tydligare genom SpråkSam.

Skolledarna diskuterade också tidigare uppdragsutbildningar inom vård och omsorg. När det gällde skolledarnas erfarenheter av uppdragsutbildning tyckte flera att arbetsgivarna ofta var mer intresserade av poäng än av kvalitativa resultat. Det handlade mer om att kunna redovisa hur många medarbetare som deltagit i kompetensutveckling och hur många poäng de hade fått. Kurserna var i regel mycket tidskomprimerade. Att till exempel kunna genomföra kurser på 600 poäng på 12 veckor som en upphandling kan innebära, är inte rimliga villkor, speciellt inte för andraspråkstalare. Utbildningsanordnarna ansåg att de inte kan lösa dessa problem på egen hand. Här behövs samarbete på olika nivåer, mellan olika parter både inom vuxenutbildningsområdet och med beställare av uppdragsutbildningar.

Skolledarna tyckte att modellen inom SpråkSam var bra och hade gett ett bra resultat dels därför att undervisningen var på arbetsplatserna, dels på grund av kombinationen vård- och sfi-lärare. Deltagarna hade fått både den teoretiska delen och språket förklarade i ett sammanhang. Ingen skolledare hade dock några konkreta diskussioner om nya kurser med någon arbetsplats inom SpråkSam.

Samarbetet mellan lärare och skolledare

Skolledarna tillfrågades om de hade haft mycket kontakt med lärarna under projektiden och om andra på den egna skolenheten kände till projektet. Några berättade att de hade träffat lärarna med jämna mellanrum för uppföljning medan andra sa att det mer hade varit den vanliga kontakten där man bytte några ord när man träffades. Skolledarna trodde att de flesta på enheterna kände till projektet. På ett par enheter hade man informerat om SpråkSam på någon informationsträff.

Samverkansformer mellan svenska som andraspråk och Omvårdnadsprogrammet

Skolledarna tillfrågades hur erfarenheterna från SpråkSam skulle tas tillvara och användas på vuxenutbildningsenheterna. Alla tyckte att lärarnas erfarenheter från SpråkSam redan hade kommit verksamheten till godo genom att lärarna tog med sig sina erfarenheter in i den ordinarie undervisningen. En skolledare berättade att de i sin verksamhet hade startat stödundervisning i svenska som andraspråk för Omvårdnadsprogrammet med den vårdlärare som arbetade i SpråkSam, en verksamhet som hade blivit mycket populär och gett bra resultat. Läraren hade kunnat ta in erfarenheter och kunskap från projektet, till exempel hur social dokumentation såg ut i den kommunen. Samtidigt hade hon också kunnat ge språklig stöttning. Även annat som de hade använt inom projektet hade blivit mycket användbart material i den ordinarie utbildningen. Ytterligare ett par skolledare berättade att de hade vissa planer på att starta kurser i svenska som andraspråk A (vuxengymnasiet) parallellt med kurser ur Omvårdnadsprogrammet. En skolledare lyfte fram att erfarenheterna från projektet var värdefulla för deras yrkesinriktade kurser inom sfi. I hur hög grad man kan använda SpråkSams modell inom vuxenutbildningen var bland annat en ekonomisk fråga. Att ha mindre grupper eller erbjuda stöd i svenska för kursdeltagare som går Omvårdnadsprogrammet är kostsamt.

Sammanfattning och kommentarer

På de flesta arbetsplatserna fungerade det bra för deltagarna att gå ifrån arbetet till undervisningen men på vissa arbetsplatser fanns fortfarande deltagare som var stressade för att arbetskamraterna fick mer att göra. Lärarna lyfte fram att samarbetet med arbetsplatsen har varit en framgångsfaktor i projektet. Även om det fungerat bra på de flesta arbetsplatserna så har graden av samarbete varierat. På många arbetsplatser fortsatte ett redan från början bra samarbete att utvecklas under hela projektperioden, på andra var det trevande i början men hittade sedan former. På vissa minskade samarbetet mot slutet av perioden och det fanns arbetsplatser där samarbete var litet under hela projektet. Själva undervisningssituationen på arbetsplatsen har dock varit relativt stabil för de allra flesta.

Skolledarnas kontakter med arbetsplatserna var främst under den första perioden och handlade om organisatoriska frågor. De önskade åtminstone ett par gemensamma träffar i eventuella framtida projekt. På någon vuxenutbildningsenhet hade man startat en stödverksamhet till Omvårdnadsprogrammet och på ett par fanns planer på att göra det.

Måluppfyllelse

Ingen av utbildningsanordnarna hade några konkreta planer på ett fortsatt samarbete med arbetsplatserna. I *Mål på organisationsnivå* berör endast den sista meningen direkt utbildningen och utbildningsanordnarna. Även om några enheter hade startat eller hade planer på en samverkan mellan svenska som andraspråk fanns det hos de flesta utbildningsanordnare inga konkreta långsiktiga samverkansplaner mellan svenska som andraspråk och Omvårdnadsprogrammet. Målet kan därför inte anses vara helt uppnått. Dock har förhoppningsvis processer även här satts igång både för att utveckla de ordinarie kurserna och kurser inom uppdragsutbildningen. Vikten dels av att andraspråktalare får stöd i svenska som andraspråk, dels att teori bör förankras och förklaras i praktisk verksamhet har genom projektet blivit tydlig.

På följande sidor presenteras information om lärarnas arbetsformer och arbetssätt i utbildningen inom SpråkSam.

Pedagogiska mål

I detta avsnitt redovisas den information som framkommit på lärarträffar, besök på arbetsplatser, en lärarenkät i maj 2010 om samarbete och arbetsformer samt information från de utvärderingsträffar med lärarna som genomfördes i november 2010.

Pedagogiska mål

Inom projektets ram ska arbetsplatsintegrerade och språkutvecklande pedagogiska modeller, förhållnings- och arbetssätt utarbetas och prövas. Modeller, arbetssätt och förhållningssätt utgår från kunskaper om andraspråksinlärning och främjar språkutveckling för andraspråkstalarna. Arbetsplatsen ska på ett mångsidigt sätt nyttjas för att stärka effekterna av genomförda utbildningar i svenska och yrkeskompetens.

Avsnittet är indelat i följande punkter:

- Arbetsplatsintegrerad och språkutvecklande utbildning
- Handledning, nätverksträffar och studieresa till Danmark
- Måluppfyllelse

Arbetsplatsintegrerad och språkutvecklande utbildning

Informationen presenteras under följande rubriker:

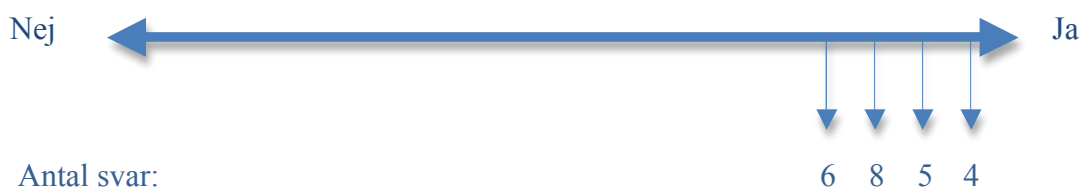
- Samarbete och arbetsformer
- Arbetssätt och metoder
- Sammanfattning och kommentarer

Samarbete och arbetsformer

De allra flesta lärare ansåg att samarbetet i lärarparen fungerade bra eller mycket bra. Vid lärarträffarna i november beskrev många lärare att samarbetet i lärarparet hade utvecklats och fördjupats under projektiden. Alla lärarpar hade planerat gemensamt, de flesta hade en gemensam tid avsatt för planering, en del hade planerat per telefon eller e-post och hade sedan haft korta möten. Några lärarpar hade planerat var för sig och stämt av vid undervisningstillfällena. De flesta tyckte att det hade varit lärorikt, roligt och inspirerande att vara två i både planeringen och i undervisningssituationen.

Lärarna fick i en enkät i maj 2010 värdera hur väl de hade hittat fungerande arbetsformer och arbetsmetoder. Alla lärare svarade inte på enkäten eftersom några istället intervjuades. Ett par lärare hade markerat med mer än ett kryss eftersom de arbetade på mer än en arbetsplats och/eller i flera lärarkonstellationer. Antalet svar kan därför ibland överstiga antalet lärare.

Tycker du/ni att ni har hittat fungerande arbetsformer - arbetsmetoder?

Några lärare, framför allt vårdlärare, tyckte att det under inledningsperioden hade varit svårt att hitta sin roll i undervisningen. Många beskrev att de efter en något trevande start successivt hade hittat bra arbets- och samarbetsformer, medan andra tyckte att de snabbt hade hittat både varandra och hur de skulle lägga upp undervisningen. Flera lärare tyckte också att det i början hade varit svårt att planera, organisera och lägga upp undervisningen eftersom behoven var så olika och nivåerna skilde sig i så hög grad. Vissa lärare hade haft en ganska tydlig uppdelning av lektionerna, men samarbetat vid planering och båda hade varit lika aktiva när deltagarna arbetade i mindre grupper eller individuellt. Samtliga lärare tyckte att de under projektets gång, några snabbt och några så småningom, hade hittat arbetsformer som både var individbaserade och grupprelaterade. Flera lärare framförde att var viktigt att lärarna trivdes och fungerade bra tillsammans. Det viktigaste i samarbetet var en samsyn och ett gemensamt förhållningssätt.

Många lärare har arbetat varierat, ibland med hela gruppen och ibland i olika konstellationer, beroende på vad de arbetade med. De såg det både som en nödvändighet och en fantastisk möjlighet att i en heterogen grupp efter behov kunna dela upp deltagarna och också kunna arbeta i olika lokaler. Detta möjliggjorde att de till exempel kunde arbeta ostört med deltagare som behövde grundläggande läs- och skrivinlärning vilket innebar att dessa inte kände press från sina arbetskamrater. Samtliga lärare ansåg att SpråkSams modell med arbetsplatsförlagd utbildning med integrerad språk- och vårdutbildning har varit bra.

Arbetsätt och metoder

Samtliga lärare beskrev att de har arbetat arbetsplatsintegrerat och utgått från deltagarnas och verksamhetens behov. Materialet lärarna arbetade med var till största delen autentiskt och hämtat från arbetsplatsen. Några lärare hade haft kommunens värdegrund som övergripande utgångspunkt i arbetet. Samtliga, men i olika hög grad och på olika nivåer, har arbetat med dokumentation. Många beskrev att de arbetade med språket och formuleringar samtidigt som de tog upp den yrkesmässiga kunskap som krävdes för att till exempel kunna fylla i, tolka och använda den information som finns i den sociala dokumentationen. Där det funnits möjlighet har arbetsplatsernas datorer använts. Ett par lärare hade låtit deltagarna arbeta med att ta fram exempel på formuleringar som kunde användas som stöd vid social dokumentation. I det arbetet hade lärarna till exempel bjudit in arbetsplatsens dokumentationsstödare för att diskutera vad man kunde och inte kunde skriva. Lärarna har också arbetat med texter som funnits på arbetsplatsen, till exempel instruktioner från sjukgymnast, chefens veckobrev eller minnesanteckningar från APT-möten. Många har kompletterat med annat material som till exempel tidningar, artiklar om vård och omsorg, lättlästa böcker eller någon skönlitterär bok. I grupper där det fanns deltagare som läste mot kursmål användes också aktuell kurslitteratur.

Lärarna har vid olika tillfällen under projektets gång fått beskriva hur de arbetat i utbildningen. Här följer några exempel på arbetsätt och/eller metoder som olika lärare har använt:

- Att arbeta med dilemman eller problembaserat utifrån problem eller situationer som hämtats från arbetet. Deltagarna hade tillsammans i hela gruppen eller i smågrupper fått diskutera och komma med förslag till olika lösningar. Detta kombinerade språk- och yrkeskunskap på ett meningsfullt sätt.
- Att arbeta med rollspel för att träna muntliga situationer på arbetsplatsen, till exempel samtal med brukare eller anhöriga.

- Att arbeta med arbetsplatsens olika genrer, det vill säga olika typer av texter och situationer som deltagarna möter på arbetsplatsen. Lärarna och deltagarna analyserade texternas och situationernas struktur och språk. Deltagarna tränade också skriftligt eller i rollspel för att sedan kunna tillämpa kunskaperna och känna sig säkrare i arbetet.
- Att arbeta med portföljmetodik, vilket innebar att deltagarna arbetade med uppgifter som hämtades från arbetet, till exempel att skriva genomförandeplan eller dagboksanteckningar. När deltagarna (och lärarna) kände sig nöjda med resultatet sparades dessa i en ”portfölj” (pärm eller mapp). I portföljen hade sedan deltagarna exempel som de kunde gå tillbaka till om de var osäkra. Portföljen användes också vid utvärdering av deltagarens arbete och vid samtal om utveckling.
- Att arbeta med datorn som redskap vid grundläggande läs- och skrivinläring.
- Att arbeta ute i verksamheten vissa pass med handledning av deltagarna direkt i arbetet eller observera någon deltagare eller någon arbetssituation, till exempel en måltidssituation. Detta följdes upp genom gemensamma diskussioner om vad som hade hänt både ur ett yrkesmässigt och språkligt perspektiv och om vad som fungerade bra och vad som behövde utvecklas och bli bättre.
- Att arbeta teoretiskt och praktiskt med till exempel blodtryckstagning. Vårdläraren hade först en teoretisk genomgång där sfi-läraren samtidigt skrev upp begrepp, ord och uttryck på tavlan. Dessa gick sedan igenom. Efter detta följde en praktisk genomgång hur man gör, deltagarna fick pröva på varandra och läraren gav feedback. Nästa steg var att under handledning pröva ”på riktigt” ute i verksamheten.
- Att arbeta med muntliga redovisningar för att deltagarna skulle få träna på att redovisa inför grupp.
- Att mejla hem uppgifter till deltagarna bland annat för att stimulera deltagarna till att bli mer aktiva datoranvändare.

Skillnader mellan utbildningen inom SpråkSam och den reguljära utbildningen

I lärarenkäten i maj 2010 ombads lärarna att jämföra utbildningen inom SpråkSam med utbildningen inom den reguljära vuxenutbildningen.

Lärarnas svar redovisas i punktform. Exempelen är hämtade från enskilda lärare eller lärarpars svar.

- I SpråkSam är det deltagarnas och verksamhetens behov som styr och inte redan fastställda kursplaner och läroböcker.
- Det krävs mer av läraren att (tillsammans med varje deltagare) skriva individuella studieplaner än att använda en redan fastställd kursplan.
- I SpråkSam arbetar deltagarna mot förståelse och behövd kunskap och slipper därmed betygsstress.
- I SpråkSam finns tid för reflektion.
- Gruppstorleken inom SpråkSam är mycket mindre, ca 10 deltagare jämfört med 25 – 30 som är vanligt inom den reguljära vuxenutbildningen.
- I SpråkSam finns inte de typiska lärar- elevrollerna. Deltagarna är på ”hemmaplan” och kan mer än lärarna om arbetsplatsen och om den miljö där kunskaperna ska användas. Rollerna blir mer jämlika.
- I SpråkSam är utbildningen verklighetsanpassad. Deltagarna kan gå direkt från undervisningslokalen och tillämpa sina nya kunskaper i verksamheten.
- Då närvaron varierar kan gruppstorleken i SpråkSam ibland vara för liten.

- I SpråkSam saknas ibland utrustning, tillgång till referensmaterial och annat material.
- Deltagarna i SpråkSam ligger generellt på en lägre språklig nivå än kursdeltagarna i vårdutbildningar.
- I SpråkSam träffar man inga ämneskollegor att utbyta erfarenheter eller att diskutera med i det dagliga arbetet.

Sammanfattning och kommentarer

Deltagarna i utbildningen hade olika behov och befann sig på olika nivåer. Vissa grupper var mycket heterogena och andra relativt homogena. Lärarna har arbetat arbetsplatsintegrerat och mot arbetsplatsen och verksamhetens behov. Vissa deltagare läste mot kurser ur Omsorgsprogrammet och andra hade behov av att arbeta med grundläggande läs- och skrivinläring. SpråkSam har krävt mycket av lärarna i form av flexibilitet och förmåga att hitta olika lösningar och sätt att arbeta. För många lärare var en process att hitta rätt, andra lärare hittade snabbt både bra samarbetsformer och arbetssätt. Lärarnas beskrivningar av olika sätt att arbeta visar att det funnits många lösningar och att både beprövade metoder och nya arbetssätt har använts och utvecklats för att undervisningen skulle fungera på ett bra sätt.

Handledning, nätverksträffar och studieresa till Danmark

Avsnittet innehåller följande underrubriker:

- Handledning
- Stöd och kompetensutveckling för lärare
- Sammanfattning och kommentarer

Handledning

Lärarna fick under projektiden stöd i form av handledning. Handledaren arbetade på Nationellt centrum i svenska som andraspråk som är ett nationellt resurs- och utvecklingscentrum vid Stockholms universitet. Handledaren presenterade sig och sitt uppdrag vid en lärarträff i augusti 2009. Hon har sedan deltagit på lärarnätverksträffarna där hon dels hållit föreläsningar, till exempel om portföljmetodik, genrepdagagogik och språkutvecklande arbetssätt, dels hållit i erfarenhetsutbyte och diskussioner om utbildningen inom SpråkSam. Handledaren har också träffat lärare från olika arbetsplatser i mindre grupper och lärare ute i verksamheten. Träffarna var frivilliga och behovsstyrda. Flera lärare träffade handledaren en gång och några träffade henne vid flera tillfällen. Sammanlagt träffade handledaren lärarna i mindre grupper eller enskilda lärare vid 20 tillfällen under projektet. I handledningen diskuterades olika frågor, till exempel ”Hur hanterar man som lärare omotiverade deltagare?”, ”Hur ska man under projektiden hinna med hela kurser ur Omvårdnadsprogrammet?” och ”Hur undervisar man i heterogena grupper?”. Enligt lärarna var handledningen ett stöd och kändes meningsfull. Ett par lärare förmedlade att de inte riktigt hade klart för sig vad handledningen innebar och därför inte efterfrågat den. Ett annat lärare önskade att de hade fått mer tid med handledaren men att det inte gick att få in i ett redan fullspäckt schema.

Stöd och kompetensutveckling för lärare

Nätverksträffar

Under projektperioden hade lärarna möjlighet att delta på 6 så kallade lärarnätverksträffar. Träffarna var välbesökta och de flesta av lärarna deltog vid flera tillfällen och en del vid alla.

Innehållet i träffarna var olika, dock fanns det alltid en punkt med information från projektledningen och i regel också ett pass som projektets handledare höll i. För övrigt var det

olika föreläsningar en del utifrån lärarnas önskemål som till exempel *Att utbilda i social dokumentation*. Det fanns också tid för diskussioner och erfarenhetsutbyte, både i ämnesgrupper och tvärgrupper och vid några tillfällen fanns tid inlagd för återkoppling från utvärderaren.

Utvärderingarna av nätverksträffarna visade att lärarna tyckte att träffarna var givande eller mycket givande. Många påpekade att det ibland var stressiga dagar med för mycket program. Innehållet var bra men det hade behövts mer tid för varje del av programmet. Några tyckte att det skulle varit mer erfarenhetsutbyte och några efterlyste mer pedagogiska diskussioner. De flesta lärare tyckte också att de fått ett bra stöd från projektledningen.

Lärare, chefer, språkombud och handledare inbjöds av projektledningen till tre träffar, så kallade workshops, i april, augusti och december 2010. Träffarna hade rubriken *Att lägga pusslet* och syftet var erfarenhetsutbyte och att utveckla samarbetet på arbetsplatserna. Antalet personer som deltog på träffarna varierade mellan 60 och 82. Träffarna innehöll information, föreläsningar och diskussioner utifrån olika frågeställningar i mindre grupper och olika konstellationer. Exempel på föreläsningar är *Metodutvecklingsprojekt inom SpråkSam*, där forskare presenterade resultat från två forskningsprojekt inom SpråkSam, *Erfarenheter från föreläsningar* och *Chefscoaching och handledning*, där föreläsarna berättade om erfarenheter från SpråkSam. Utvärderingarna från träffarna har genomgående varit positiva.

Några lärare framförde att det sammanlagt varit för många möten och träffar i olika konstellationer inom SpråkSam. Det var bra och viktiga möten, men det hade varit svårt att få tiden att räcka till.

Studieresa till Danmark

Under senare delen av våren 2010 erbjöds chefer, språkombud och lärare att åka på en av tre studieresor till Danmark. Projektledningen arrangerade besöken i samarbete med Danmarks Pedagogiska Universitet, Center for Organisation, Sundhets- og Omsorgsforvaltningen, København samt Københavns Voksenuddannelsecenter, KVUC.

På resorna deltog sammanlagt 62 personer varav 10 lärare och 1 skolledare. Språkombud, chefer och lärare besökte ett flertal sjukhem och hemtjänster i Köpenhamn. Där fick grupperna ta del av erfarenheter av kompetensutveckling för personal med danska som andraspråk. Man hade också möjligheter att se och reflektera över hur dansk omsorg fungerar och jämföra med svenska förhållanden. Besök på Köpenhamns och Hilleröds vuxenutbildningscenter och SOSU-utdanning (motsvarande svenskt omvårdnadsprogram, komvux och sfi) ingick också i programmet. Lärarna besökte Danmarks Pedagogiske Universitet för en diskussion om andraspråksinlärning i arbetslivet. Resorna var mycket uppskattade enligt de utvärderingar som gjordes.

Sammanfattning och kommentarer

Lärarna har under projekttiden kunnat få handledning, delta i nätverksträffar och åka på en studieresa till Danmark. De flesta utvärderingar som gjordes visade att de flesta var nöjda, inte minst de lärare som hade möjlighet att åka på studieresan. Det som flera framförde var att det på lärarnätverksträffarna hade behövts mer tid.

Måluppfyllelse

Samtliga lärare har arbetat arbetsplatsintegrerat och alla har använt arbetsplatsen material. Att arbeta utifrån deltagarnas behov och att deltagarna direkt har kunnat praktisera kunskaperna i arbetet har, enligt lärarna, varit en av de stora framgångsfaktorerna i projektet. Arbetet i lärarpåren fungerade i de allra flesta fall utmärkt och både sfi-lärare och vårdlärare tyckte att de kompletterade varandra och att det höjde kvalitén i undervisningen. Samarbetet med chefen och arbetsplatsen har varit en annan framgångsfaktor. På många arbetsplatser har samarbetet och också förutsättningarna för deltagarna fungerat bra. Det fanns dock några arbetsplatser där det inte fanns så mycket samarbete eller där samarbetet fungerade mindre bra. Många arbetssätt och metoder har använts, gamla beprövade som anpassats och nya arbetssätt som utvecklats under projektet. Lärare har fått en djupare kunskap om vilka krav som ställs på arbetsplatsen både språkmässigt och yrkesmässigt. Många lärare förmedlade att de genom projektet lärde sig mycket om varandras ämnen. Det är kunskaper som de tar med sig till den ordinarie verksamheten. Lärarna har genom nätverksträffar, handledning och möjlighet att åka på studieresa till Danmark fått kompetensutveckling och stöd. De pedagogiska målen i projektet måste anses som väl uppfyllda.

Reflektioner, slutsatser och förslag

Inledning

Svenskundervisning för invandrare (sfi) skall ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket. Vuxna invandrare som saknar grundläggande kunskaper i läsning och skrivning får detta inom utbildningens ram. Sfi-utbildningen har genom åren mottagit mycket kritik för att vägen ut i arbetslivet för många tar för lång tid. Många åtgärder har vidtagits, alla med syftet att påskynda etableringen på arbetsmarknaden.

Uppfattningen hos många är att inträde på arbetsmarknaden automatiskt påskyndar utvecklingen av andraspråket. Ett arbete utgör dock ingen garanti för en snabb och gynnsam språkutveckling. Även om detta sker för många så gäller det långt ifrån alla. Forskning visar att invandrare som går tidigt eller direkt in i arbete ofta utvecklar starkt förenklade versioner av andraspråket. Många uppnår en andraspråksnivå som enbart räcker till att tillfredsställa de mest basala kommunikativa behoven²⁸.

De allra flesta deltagare i SpråkSam hade arbetat inom omsorgen i många år och flera har berättat att de började arbeta ganska snabbt efter de kom till Sverige. Enligt de bedömningar som deltagarna och lärarna gjorde i inledningsfasen av SpråkSam hade minst en tredjedel av deltagarna stora behov av att höja sin läsförståelse och muntliga nivå. Över hälften hade stora behov av att förbättra sin skriftliga förmåga. Flera har berättat att de i vissa situationer fick ”hjälp” av sina arbetskamrater genom att de övertagit, till exempel skriftliga uppgifter, svåra samtalsituationer eller ibland framfört önskemål eller åsikter åt sina kollegor på personalmöten. Det är visserligen bra och kollegialt men det främjar inte andraspråkstalarens språkutveckling. Enligt den kartläggning om deltagarnas utbildningsbakgrund som gjordes hösten 2009 saknade mer än hälften grundutbildning i vård.

Bakgrunden till den modell som prövats i projektet SpråkSam var erfarenheter från tidigare satsningar dels från Kompetensstegen²⁹ där en del kurser var arbetsplatsförlagda dels från tidigare satsningar från Stockholms stads Kompetensfond³⁰ för tillsvidareanställda invandrare som saknade grundutbildning. Syftet var kompetenshöjning för medarbetare inom kommunal äldreomsorg och både svenskar och andraspråkstalare deltog i utbildningarna. Vissa av utbildningarna var förlagda hos utbildningsanordnarna och deltagarna arbetade deltid på sina arbetsplatser under utbildningstiden. I några utbildningar hade deltagarna en mentor som stöd på arbetsplatsen och i utbildningen arbetade både vårdlärare och lärare i svenska som andraspråk. Deltagarna fick i dessa kurser stöd i svenska dels för att bättre kunna ta till sig den teoretiska utbildningen, dels för att utveckla sin kommunikativa kompetens i arbetet. Samarbetet med arbetsplatsen och framför allt chefen hade i hög grad påverkat hur tillfredsställande resultatet blev. I projektet SpråkSam har man försökt ta tillvara erfarenheterna från dessa satsningar.

En central tanke i projektet SpråkSam har varit att ge förutsättningar för att språkutveckling och språkinläring ska bli en del av den vardagliga verksamheten på arbetsplatserna. För att

---

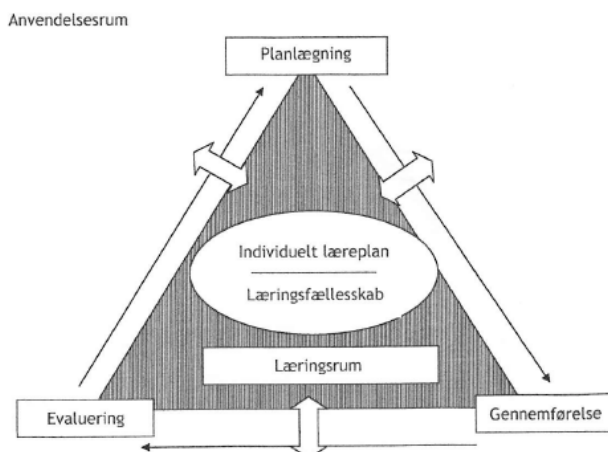
²⁸ Klein & Dittmar, 1979, Clashen, Meisel & Pienemann, 1983, Klein & Perdue, 1997, i Lindberg, Andraspråksresan 2004

²⁹ Kompetensstegen var en statlig satsning på kompetenshöjande insatser inom den kommunala äldreomsorgen under perioden 2005 till 2008.

³⁰ För medarbetare inom offentligt finansierad äldreomsorg.

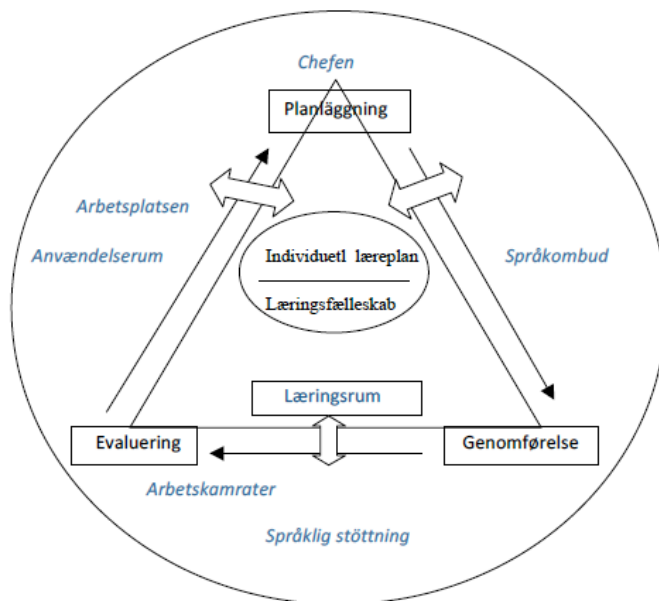
förverkliga detta har projektet SpråkSam erbjudit dels utbildning till andraspråkstalande medarbetare med språkliga och/eller yrkesmässiga behov, dels utbildning och stöd till chefer och andra medarbetare för att utveckla språkutvecklande miljöer på arbetsplatserna.

Tankarna bakom den modell som använts i SpråkSam kan jämföras med den figur som Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration i Danmark använder för att illustrera utgångspunkten för arbetsplatsinriktad undervisning i danska som andraspråk. Målet för undervisningen i danska som andraspråk är precis som i Sverige en snabb etablering på arbetsmarknaden.

Figuren är hämtad från materialet, *På vej med Språket – arbejde, livshistorie og sproglæring*, som är en vägledning för lärare inom danskundervisningen för invandrare. I vägledningen presenteras några generella perspektiv på arbetsplatsinriktad kommunikativ undervisning. En tät koppling och ett samspel måste skapas mellan användningsrummet (anvendelsesrummet) och lärrummet (læringsrummet). Det är i användningsrummet innehållet och underlaget för undervisningen hämtas. Deltagarna i undervisningen är ute på praktikplatser där syftet är att dels få arbetsmarknadsintroduktion, dels få möjlighet att praktisera danska. Arbetsplatsen är alltså det språkliga användningsrummet. Den språkliga kompetens deltagarna behöver för att klara sig i kommunikationssituationerna på arbetsplatserna förbereds i lärrummet, det vill säga i undervisningen. Åtminstone tre redskap måste, enligt vägledningen, användas för att skapa ett dynamiskt sammanhang mellan användningsrummet och lärrummet: språkbehovsanalys, arbetsrelaterade problemlösningsuppgifter och språklig medvetenhet. I klassrummet bearbetas erfarenheterna som deltagarna tar med sig från användelserummet. Dessa diskuteras, behovet av att förstå och använda nya ord och uttryck ökar, men också behovet av strategier som kan användas i situationer där språket inte räcker till. Uppmärksamheten riktas mot både språkets innehåll och form. Ju längre tiden går desto tydligare blir det för deltagarna att användningsrummet också är ett lärrum.

I SpråkSam har lärrummet flyttats in i användningsrummet.

Samtidigt som utbildningen pågår utvecklas användningsrummet till en språkutvecklande arbetsplats. Målet är att efter projektiden, när lärrummet tas bort, stannar samspelet på arbetsplatsen och lärandet kvar.

Utbildningsdelen i projektet SpråkSam

Här följer några reflektioner, slutsatser och tankar inför framtiden.

Kurser eller individens och verksamhetens behov?

Det har ibland varit lite av ett dilemma för lärare i SpråkSam att känna kraven på att deltagarna skulle höja sin formella kompetens genom att läsa och få betyg på teoretiska kurser samtidigt som utgångspunkten för utbildningen skulle vara individernas och verksamhetens behov. I utbildningen fanns många deltagare som inte hade tillräckliga baskunskaper för att kunna läsa teoretiska kurser. Flera lärare lyfte fram att just den möjligheten att kunna utgå från individens och verksamhetens behov var en stor framgångsfaktor i projektet. Motivationen och meningsfullheten ökade och därmed också inläringen. Små grupper gjorde det möjligt att skraddarsy utbildningen efter var och ens behov. Andra lärare som hade deltagare som läste mot kursmål tyckte att det gick utmärkt att kombinera och att det var en fördel att kunna kombinera kursinnehållet med verksamhetens behov. Genom att de teoretiska delarna i kurserna kunde förklaras i ett sammanhang och praktiserats i verksamheten kunde teori och praktik förtydligas och bindas samman på ett meningsfullt sätt. Det som var ett stort problem för många och som också påverkade antalet genomgångna kurser var deltagarnas möjlighet läsa kurslitteratur och göra uppgifter mellan studietillfällena. De flesta hade inte fått avsatt tid för detta och hade inte en situation som gjorde det möjligt att studera utanför arbetstid. Även om det fanns deltagare där framstegen var små eller inte märkbara har de allra flesta deltagare under projektiden höjt både sin språkliga och yrkesmässiga kompetens och också fått en ökad självkänsla. Lärarna har i utbildningen sett varje deltagare och anpassat sin undervisning till individernas och verksamhetens behov på ett utmärkt sätt.

En kartläggning av deltagarnas ingångskunskaper och behov borde ha varit gjord innan utbildningen startade och förutsättningarna för att delta i utbildningen skulle ur vissa aspekter varit tydligare klargjorda. Då hade krav på tid för inläsning och för att genomföra uppgifter kunnat läggas in för de deltagare som hade förutsättningar och som önskade att läsa mot formella kursmål. Att en kartläggning av deltagarnas förkunskaper skulle ske innan projektets start fanns också med i planeringen av SpråkSam men kunde inte genomföras på grund av organisatoriska skäl. Det är dock en viktig aspekt att ta med inför liknande projekt i framtiden.

Motivation

Det fanns i början av projektet på några arbetsplatser relativt många deltagare som inte var motiverade eller missnöjda eftersom de kände sig beordrade och inte själva valt att delta. Vissa avbröt utbildningen och för de flesta andra försvann detta ganska snabbt och under större delen av projektet har de flesta deltagares motivation varit god. Motivationen är betydelsefull för ett lyckat resultat. Det är en viktig aspekt att deltagarna bör vara väl informerade och att själva vara med i processen vid uttagning till studier.

Gruppstorlek

De flesta grupperna var relativt eller mycket heterogena. Det verkade dock inte ha inneburit några större svårigheter för lärarna. Några lärare berättade att det först var svårt att hitta fungerande arbetsformer men i slutet av projektet var samtliga lärare eniga om att det fungerade väl. Deltagarna studerade i grupper med två lärare med olika kompetenser vilket gav möjlighet att tillgodose deltagarnas behov och att både arbeta i grupp och att individualisera. Många lärare lyfte fram att en av orsakerna till att så många nu vågade mer var att allas röster kunde höras i undervisningsgruppen. Flera lärare påpekade att gruppstorleken hade kunnat vara något större, kanske upp till 15 deltagare.

Utbildningsmiljön

Utbildningen var förlagd till arbetsplatserna. Utbildningsmiljön varierade dock en del. Närheten till verksamheten har varit betydelsefull. Några hade möjlighet att förlägga en del av undervisningen ute i verksamheten, för andra var detta inte varit möjligt, till exempelvis inom hemtjänsten där deltagarna gick hem till brukarna. Dessa lärare tyckte ändå att det varit en stor fördel att vara på arbetsplatsen där personalen möttes. De kunde lätt bjuda in nyckelpersoner och kunde fika eller äta lunch tillsammans med annan personal. Detta bidrog till att utbildningen på ett naturligt sätt blev en del av arbetsplatsens verksamhet. På ett par arbetsplatser pågick ingen praktisk verksamhet även om arbetsplatsens lokaler användes. På vissa arbetsplatser med anhängvård och verksamheten för personer med funktionsnedsättning var personalen geografiskt utspridda och hade inga gemensamma samlingsrum. Några lärare har vid flera tillfällen framfört att det för dessa grupper hade varit bättre att vara i vuxenutbildningens lokaler som är utrustade på ett annat sätt. De hade ändå kunnat arbeta lika arbetsplatsintegrerat eftersom deltagarna hade gemensamma referensramar. Detta är också en erfarenhet att ta med sig för framtiden.

Lokalerna har sett olika ut på de olika arbetsplatserna allt från mycket väl fungerande till dåligt fungerande. En lärare sammanfattade vilka minimikrav som måste ställas för att undervisning på arbetsplatser ska kunna fungera på ett tillfredställande sätt. Lokalerna får inte vara för trånga, ventilationen måste fungera och det måste finnas skrivtavla. Önskvärt är också att det finns tillgång till datorer och möjlighet att se film.

Arbetsplatsintegrerade och språkutvecklande modeller

Ett av målen för utbildningen inom SpråkSam var att inom projektets ram utarbeta arbetsplatsintegrerade och språkutvecklande modeller. Samtliga lärare har arbetat mot arbetsplatsens och deltagarnas behov. De har använt arbetsplatsens material och tyckte att SpråkSams utbildningsmodell var bra. De allra flesta deltagare befann sig i en känd miljö och innehållet i undervisningen kunde knytas till verkliga behov. Lärar- och deltagarrollerna var till en del annorlunda jämfört med den ordinarie utbildningen därför att det var deltagarna som kunde mest om utgångspunkten för undervisningen, det vill säga arbetsplatsen. Olika arbetssätt har under projektet prövats och utvecklats. Samtliga använde material eller situationer från arbetsplatserna som underlag för undervisningen. Många arbetade med problemlösning, lärande samtal, reflektioner och flera tog fram mallar som kunde användas i verksamheten. Där det var möjligt förlades en del av undervisningen ute i verksamheten. Samarbetet mellan vårdlärarna och sfi-lärarna fungerade i de allra flesta fall bra eller mycket bra. Det viktigaste i samarbetet, enligt flera lärare, var en samsyn i förhållningsätt och synen på kunskap och lärande.

De flesta lärare tyckte att arbetet i SpråkSam var lärorikt. De har lärt sig mycket av varandras ämnesområden och om arbetsplatsens behov och krav både yrkesmässigt och språkligt. Detta är kunskaper de tar med sig in i den ordinarie verksamheten. Flera vårdlärare berättade att de dels insett hur svåra de teoretiska kurserna i Omvårdnadsprogrammet måste vara för andraspråktalare, dels att de i de ordinarie kurserna inte har tillräckligt med tid för att ta upp de språkliga krav som arbetsplatsen ställer. Många önskade ett fortsatt samarbete med sfi-lärarna och tyckte att det borde finnas kurser i svenska som andraspråk som stödjer kurserna i Omvårdnadsutbildningen.

Studier och praktiska erfarenheter av undervisning av tvåspråkiga elever i skolan har tydliggjort att mycket av den ämnesundervisning som de tvåspråkiga eleverna möter i skolan i hög grad går dem förbi. Ämnesundervisningen fokuserar vanligtvis på kunskapsinnehållet utan att speciellt mycket uppmärksamhet ges åt de språkliga aspekterna i stoffet, det språkspecifika i texter och genrer eller åt språket som ett medel för lärande. I stället anses läraren i svenska som andraspråk, med sin kompetens inom andraspråksutveckling, vara den som ska ansvara för språkundervisning och lärande av olika språkliga färdigheter³¹.

Flerspråkiga elevers ämnesundervisning har uppmärksamats mycket under de senaste åren. Frågan är lika aktuell inom grundskolan, gymnasieskolan som i vuxenutbildningen. Mer samarbete över ämnesgränserna behövs men också mer kunskap om andraspråksinläring och andraspråksutveckling hos ämneslärarna. Någon av lärarna sa att det inte går att ha olika mål i svenska och vård i de individuella studieplanerna, språket och ämneskunskaperna är beroende av varandra. I SpråkSam har deltagit högutbildade deltagare som behövde utveckla sin språkliga kompetens men också deltagare som saknade grundläggande läs- och skrivkunskaper. Sfi-lärarna har behövt erfarenhet och kunskap av att undervisa båda dessa grupper. Det är inte självklart att alla lärare har den kompetensen.

Erfarenheterna från SpråkSam bör tas tillvara i nya arbetsplatsförlagda utbildningar och satsningar på att utveckla språkutvecklande miljöer på arbetsplatserna. Vårdutbildningarna behöver utvecklas och bli mer arbetsplatsanknutna till exempel genom att ha praktik inlagd i utbildningen. Uppdragsutbildningarna bör skraddarsys efter deltagarnas behov där andra-språkstalare inte bara få teoretisk kunskap utan också språkligt stöd.

---

³¹ Monica Axelsson, m.fl. Ämne och språk – språkliga dimensioner i ämnesundervisningen. 2000, Kompetensfondens kansli, Stockholm <http://www.andrasprak.su.se/pub/jsp/polopoly.jsp?d=15915>

Resultaten – har målen uppnåtts?

De flesta av deltagarna utvecklade under projektperioden både sin språkliga och sin yrkesmässiga kompetens, men på olika nivåer och i olika hög grad. För många deltagare innebar utbildningen säkert en ganska mödosamt process där det första steget var att inse att de egna bristerna kanske var större än de trodde och i nästa steg påbörja det svåra arbete som det innebär att bryta felaktiga invanda språkliga mönster.

Det var svårt att höra och förstå när man har arbetat i 20 år att svenskan inte räcker till³².

Trots att det fanns ett antal deltagare som inte gjorde så stora eller synbara framsteg så ökade de flesta deltagarna sin kompetens genom utbildningen. Många betyg är satta. De flesta klarar arbetet bättre, en del har fått nya arbetsuppgifter och många kommunicerar mer med både brukare och arbetskamrater eller skriver genomförandeplaner och minnesanteckningar. För många har utbildningen i SpråkSam inneburit ett ökat självförtroende. I utvärderingsarbetet var uttryck som ”nu vågar jag fråga” eller ”nu kan man prata om missförstånd på ett mycket öppnare sätt” mycket frekventa. Sådana effekter av undervisningen är väsentliga för individens möjligheter att fortsätta sin språkutveckling. Sammanfattningsvis har utbildningen inom SpråkSam gett ett bra resultat.

Språkutvecklande arbetsplats

Samarbetet mellan arbetsplatsen och utbildningen var central i projektet. På flera arbetsplatser fanns det ett mycket gott samarbete med regelbundna träffar, planering och uppföljning. Cheferna visade stort intresse för både undervisningen och för deltagarnas resultat. Språkombuden var aktiva, deltog i undervisningen och stöttade deltagarna arbetet. På vissa arbetsplatser var chefen aktiv och stöttande men språkombuden mindre synliga och på några arbetsplatser var det aktiva samarbetet ganska litet.

Den slutliga effekten av SpråkSam ser vi under de närmaste åren. Har SpråkSam lyckats skapa språkutvecklande arbetsplatser med tillåtande miljöer där alla vågar fråga, där språkliga problem och missförstånd uppmärksammas, och där andraspråkstalare (och förstaspråktalare) utvecklar sitt språk och vid behov får den stöttning de behöver?

På flera arbetsplatser finns exempel som tyder på detta. Intresset för språket och språkets betydelse, men också förståelsen för svårigheter att erövra ett nytt språk, har ökat. Attityden på de flesta arbetsplatser har blivit mer öppen och tillåtande. Kollegor tar inte längre över utan stöttar i stället på olika sätt. Kraven på arbetsplatserna har för många blivit tydligare. Det finns arbetsplatser som inför framtiden har väl genomtänkta handlingsplaner för att fortsätta vara eller för att bli en språkutvecklande arbetsplats. Planer som är förankrade i verksamheten och som under projektet har hittat en fungerande organisation för arbetet. På dessa arbetsplatser finns stora förutsättningarna för att utvecklingen ska fortsätta. Risken finns dock att utvecklingen på många arbetsplatser avstannar. Den reflektionsutbildning som startade för språkombuden hösten 2010 kan vara ett av flera stöd som många arbetsplatser behöver för att arbetet och en fortsatt utveckling ska äga rum.

---

³² Från deltagarträffarna i slutet av november 2010.

SpråkSam har varit ett projekt som öppnat dörrar och visat vägar. Erfarenheterna av SpråkSam tas med in i det nya EU-projektet ArbetSam³³ som startade i februari 2011 och förhoppningsvis kommer fler liknande satsningar med samma koncept att starta.

Eftersom vi som individer utvecklas och lär i intimt samspel med andra och det samhälle och den kultur vi lever i, spelar det sociala sammanhanget en mycket viktig roll i allt lärande. Det sociala samspelet är också en avgörande drivkraft i språktillägnet där den egna formuleringen och det gensvar det möter spelar en central roll³⁴.

Från SpråkSams webbsida:

SpråkSamprojektet utgår från tanken att språk lärs in i ett socialt sammanhang.

³³ Lidingö stad och Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum leder projektet ArbetSam som finansieras av Europeiska socialfonden. Projektet startade i februari 2010.

³⁴ Lindberg, Andraspråksresan 2004

Referenser

- Axelsson, M. m.fl. 2000 *Ämne och språk – språkliga dimensioner i ämnesundervisningen*. Kompetensfondens kansli, Stockholm. www.andrasprak.su.se/pub/jsp/polopoly.jsp?d=15915
- Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning*. 2007. Stockholm: Skolverket: www.skolverket.se/publikationer?id=2144
- Klein & Dittmar. 1979, Clashen, Meisel & Pienemann, 1983, Klein & Perdue, 1997, I: Lindberg, I. *Andraspråksresan 2004*. Folkuniversitetet.
- Lindberg, I. 2004. *Andraspråksresan*. Folkuniversitetet.
- Skolverket, 1997: *Vem älskar sfi. Utvärdering av svenskundervisning för invandrare – en utbildning mellan två stolar*. Skolverkets rapport nr. 131.
- SpråkSam – språkutvecklande arbetsplatser. 2009. www.aldrecentrum.se/Utbildning1/SprakSam/
- SpråkSams slutrapport förprojektering. 2009. www.aldrecentrum.se/Utbildning1/SprakSam/
- Svendsen Pedersen, M. 2007 *På vej med sproget – arbejde, livshistore og sproglæring*. Köpenhamn: Ministeriet for flygtninge indvandrere og integration.

Bilagor

Mål på individnivå

Mål	Målformulering
A1	Av målgruppen anställda med bristfälliga kunskaper i svenska har 90 % genomfört a. språkutbildning b. kursen Vård och omsorgsarbete eller annan relevant kurs inom ramen för Omvårdnadsprogrammet.
A2	De som deltar i utbildningen har erhållit kompetensutvecklingsinsatser som resulterat i att vederbörande: <ul style="list-style-type: none"> • givits bättre förutsättningar att klara sina nuvarande arbetsuppgifter. • givits bättre förutsättningar att ta sig an fördjupade arbetsuppgifter eller bredda sitt arbetsområde.
A3	75 % av den primära målgruppen har förbättrat sin språkliga kompetens och kommunikativa förmåga.
A4	Den primära målgruppen har förbättrat sin språkliga och yrkesmässiga kompetens samt kommunikativa förmåga i relation till brukare och anhöriga.
A5	75 % av den primära målgruppen och övriga anställda på arbetsplatserna har deltagit i någon av de stödformer som projektet erbjuder.
A8	80 % av den primära målgruppen har under projektperioden fått framtagna individuella språkutvecklingsplaner.

Pedagogiska mål

C1	Projektet har utvecklat pedagogiska modeller för integrerad språk- och vårdutbildning.
C2	De pedagogiska metoder och modeller som utarbetas bedöms av arbetsplatserna, rektorena och lärarna som användbara och pedagogiskt bra
C6	Samtliga medverkande språk- och vårdlärare har erhållit kompetensutveckling inom ramen för projektet.
C7	De medverkande språk- och vårdlärare ska bedöma att kompetensutvecklingsinsatserna resulterat i att vederbörande: <ul style="list-style-type: none"> • givits stöd i genomförandet av uppdraget att utveckla nya pedagogiska modeller.
C10	Samarbetet mellan deltagande arbetsplatser och utbildningsanordnare har utvecklats och strategier för samarbete på längre sikt har utarbetats.
C11	De pedagogiska arbetssätt som utvecklats i projektet är möjliga att tillämpa inom reguljär utbildning efter projektiden.

Skala för självbedömning

	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Förståelse → Hörförståelse	Jag kan känna igen vanliga ord och mycket enkla fraser som gäller min själv, min familj och min direkta omgivning, men bara när man talar till mig sakta och tydligt.	Jag kan förstå fraser och mycket enkla ord som gäller mina personliga förhållanden, t.ex. information om mig själv och min familj, närmiljö och vardagliga sysselsättningar samt anställning. Jag kan uppträda i innehåll i korta, tydliga och enkla budskap och meddelanden.	Jag kan förstå enkla texter som till största delen består av högre-kvanta språk som hör till vardag och arbete. Jag kan förstå beskrivningar av händelser, känslor och önskemål i personliga brev.	Jag kan förstå längre framställningar i t.ex. föreläsningar samt följa med i mer komplicerad argumentation, dock under förutsättning att ämnet är någorlunda bekant. Jag kan förstå det mesta i nyheter och aktuella program på TV. Jag kan förstå de flesta filmer där det talas standardspråk.	Jag kan förstå mer utvecklat språk även när det inte är klart strukturerat och sammanhanget enbart antyds utan att klart uttryckas. Jag kan förstå TV-program och filmer utan alltför stor ansträngning.	Jag har inga svårigheter att förstå något slags talat språk, vare sig i direktkontakt eller via radio, TV och film. Jag förstår även tal i högt tempo som det talas av en infödd under förutsättning att jag hunnit vänja mig vid den regionala variationen i språket.
Tala Samtal/ muntlig interaktion	Jag kan samtala på ett enkelt sätt under förutsättning att den andra personen är beredd att tala långsamt och upprepa eller formulera om vad som sagts eller hjälpa mig att formulera vad jag själv vill säga. Jag kan ställa och besvara enkla frågor av omedelbart intresse eller inom vanliga ämnesområden.	Jag kan delta i samtals och rutinuppgifter som kräver ett enkelt och direkt utbyte av information om välbefinnande och sysselsättningar. Jag kan fungera i mycket korta sociala samtal, men jag förstår i allmänhet inte tillräckligt för att själv hålla liv i samtalet.	Jag kan samtala och diskutera så pass flytande och ledigt att jag kan umgås med infödda på ett naturligt sätt. Jag kan ta aktiv del i diskussioner om välbefinnande och förklara och försvara mina åsikter.	Jag kan uttrycka mig flytande och spontant utan att alltför tydligt söka efter rätt uttryck. Jag kan använda språket flexibelt och effektivt för sociala, intresse- och yrkesknutna ändamål. Jag kan formulera idéer och åsikter med viss precision samt med viss skicklighet anpassa mig efter den person jag talar med.	Jag kan utan ansträngning ta del i vilka samtals och diskussioner som helst och därvid effektivt välja vardagliga och idiomatiska uttryck. Jag kan uttrycka mig flytande och överföra nyanser med viss precision. Om jag ändå får svårigheter kan jag med omformuleringar kringgå dessa så smidigt att andra knappast märker det.	Jag kan utan ansträngning läsa praktiskt taget allt skrivet språk, även abstrakta texter som är strukturellt och språkligt komplicerade, t.ex. manualer, fackartiklar eller litterära verk.
Skriva Skriftlig färdighet	Jag kan skriva enkla meddelanden, t.ex. ett vykort med hälsningar. Jag kan fylla i personliga uppgifter som namn, adress och nationalitet i enklare formulär.	Jag kan skriva korta enkla meddelanden och föra enkla anteckningar. Jag kan skriva ett mycket enkelt personligt brev, t.ex. för att tacka någon för något.	Jag kan skriva artiklar och rapporter som behandlar aktuella problem och som uttrycker attityder och åsikter. Jag kan förstå samtida litterär prosa.	Jag kan skriva enkla och komplicerade faktexter liksom litterära texter och jag uppträskar skillnader i stil. Jag kan förstå fackartiklar och längre instruktioner även inom områden som ligger utanför mina intressen och erfarenheter.	Jag kan skriva klara och flytande text i en stil som passar tillfället. Jag kan skriva komplexa brev, rapporter eller artiklar som presenterar ett ämne på ett logiskt och effektivt sätt som hjälper läsaren att lägga märke till och minnas viktiga punkter. Jag kan skriva sammanfattningar och översikter över facktexter eller litterära verk.	Jag kan skriva klara och flytande text i en stil som passar tillfället. Jag kan skriva komplexa brev, rapporter eller artiklar som presenterar ett ämne på ett logiskt och effektivt sätt som hjälper läsaren att lägga märke till och minnas viktiga punkter. Jag kan skriva sammanfattningar och översikter över facktexter eller litterära verk.

**Den globala skalan enligt
Common European Framework of Reference for Languages**

Europarådet ger en global översikt över språkfärdigheter i de sex nivåerna. Denna kan användas framför allt för att informera icke-specialister, t.ex. föräldrar, beslutsfattare eller representanter för näringslivet. Den globala skalan återges här i svensk översättning:

Nivå	Nivåbeskrivning
C 2	Kan med lätthet förstå praktiskt taget allt som han/hon hör eller läser. Kan sammanfatta information från olika muntliga eller skriftliga källor och därvid återge argument och redogörelser i en sammanhängande presentation. Kan uttrycka sig spontant, mycket flytande och precist samt därvid skilja mellan finare nyanser även i mera komplexa situationer.
C 1	Kan förstå ett brett urval av krävande, längre texter och urskilja underförstådda betydelser. Kan uttrycka sig flytande och spontant utan att i större utsträckning leta efter lämpligt språkuttryck. Kan använda språket flexibelt och effektivt för sociala, akademiska och professionella ändamål. Kan producera tydliga, välstrukturerade och detaljerade texter om komplicerade ämnen. Kan på ett planerat sätt med olika medel organisera och binda samman en text till en sammanhängande helhet.
B 2	Kan förstå huvudinnehållet i komplexa texter om både konkreta och abstrakta ämnen, inklusive tekniska diskussioner inom sitt eget intresseområde. Kan fungera i samtal så pass flytande och spontant att ett normalt umgänge med infödda talare av språket blir helt möjligt utan ansträngning för någondera parten. Kan producera tydlig och detaljerad text inom ett brett fält av ämnen, förklara en ståndpunkt samt framhålla såväl för- som nackdelar med olika valmöjligheter.
B 1	Kan förstå huvudinnehållet i vad han/hon hört eller läst om välkända förhållanden som man regelbundet möter i arbete, i skola, på fritid, osv. Kan hantera de flesta situationer som vanligtvis uppstår under resor i ett land där språket talas. Kan producera enkla, sammanhängande texter om ämnen som är välkända eller är av personligt intresse. Kan beskriva erfarenheter och händelser, berätta om drömmar förhoppningar och framtidsplaner och kortfattat ge skäl för och förklaringar till åsikter och planer.
A 2	Kan förstå meningar och ofta använda uttryck som hör hemma i en verklighet av omedelbar betydelse (t.ex. mycket grundläggande information av intresse för individ och familj, att handla, lokal geografi, anställning). Kan kommunicera i enkla och ofta förekommande sammanhang som kräver ett enkelt och omedelbart utbyte av information. Kan i enkla termer beskriva sidor av sin egen bakgrund, sin omedelbara omgivning samt förhållanden av omedelbart intresse.
A 1	Kan förstå och använda välkända, vardagliga uttryck och mycket grundläggande fraser som syftar till att möta konkreta behov. Kan presentera sig själv och andra samt ställa och besvara frågor om personliga detaljer som var han/hon bor, personer han/hon känner och saker som han/hon har. Kan samtala på ett enkelt sätt under förutsättning att samtalspartnern talar långsamt och tydligt och är beredd att hjälpa till.